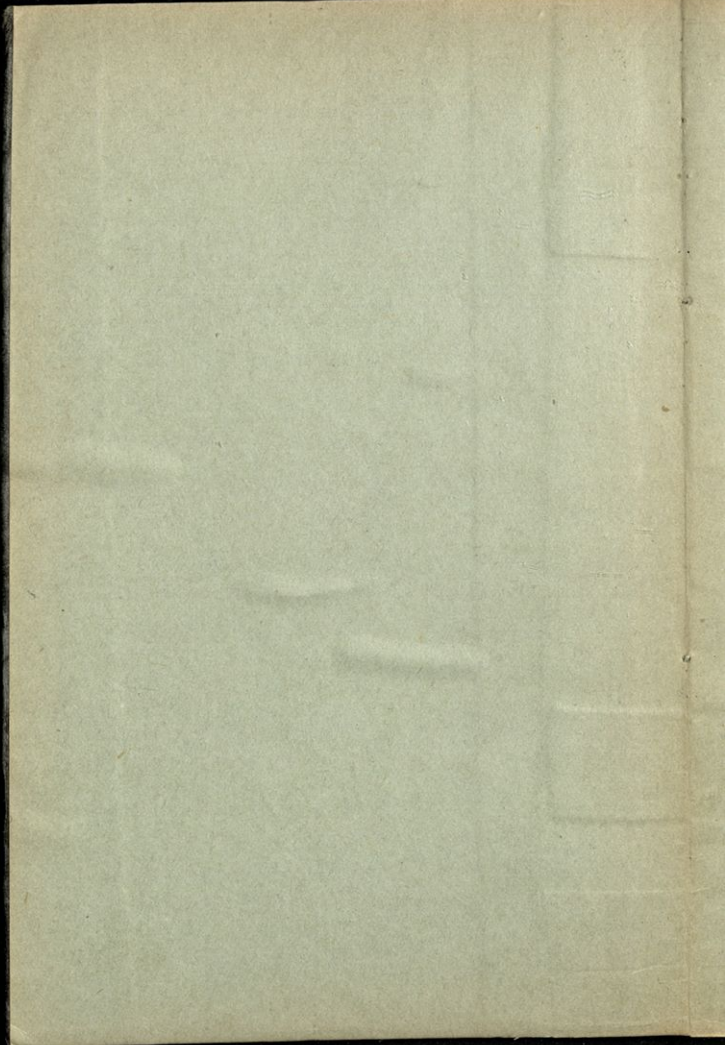

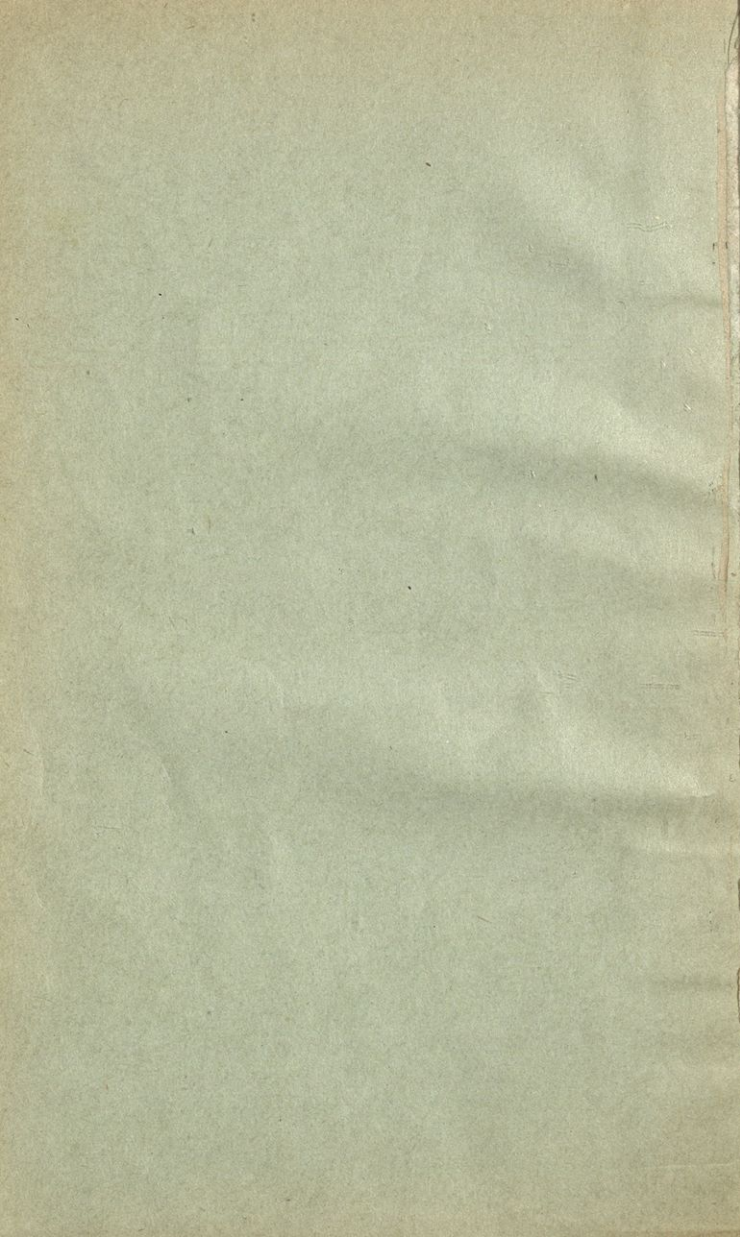
Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

52092

919

52092 *from Bishop* 7/11

624

KONEC

SVETA

Druckerey & in Ljubljana

V LJUBLJANI

ANTON A. TURK

IN LAIBACH

Verlagsanstalt u. Papier-Niederlage

KONEC SVETA.

manstvena opazovanja o stvarjenju svetov, o njihovem življenju in poginu, z ozirom na dogodek novembra letos, ter o poginu človeškega rodu, posebnim ozirom na socialne razmere v človeštvu naše zemlje.

Sestavil: **Amon Zagoršek,**

Drugi, predelani natis.

TRST 1899.
TISKARNA DOLENC
(FRAN POLIČ)

Uvod.

Vsikdar, kadar se pojavi na našem vsemirju kaj posebnega, čuti je različnih glasov o takem dogodku. Ob takih prilikah so se govorile in pisarile že različne stvari, o katerih se ne more naravnost reči, da so izvirale vedno iz treznega razuma, marveč iz gole fantazije, ako ne celo iz dobičkaželjnosti.

Nikdar pa še nikomur ni prišlo na um, poučiti splošno človeško družbo o stvareh, ki so edino mogoče in verjetne t. j. nikdo še ni spisal knjige, ki bi v splošno umljivi obliki povedala tudi široki javnosti, kaj se godi v prostorih svetovnega stvarjenja.

In to sem si namenil storiti jaz s to knjižico, v živem prepričanju, kako koristno za vso človeško družbo bi bilo, da obrne svoj pogled nekoliko proč iz tega tesnega zatuhlega prostora na zemlji in od teh omejenih razmer in se seznanj z vesoljno veličastjo božjega stvarjenja. Kolike koristi bi to bilo za naše življenje, o tem bi se dale napisati debele knjige.

Ni pa treba izmišljati si ali se zatekati po snov v brezplodno fantazijo — ne! Stvarjenje samo, kakoršno je in kakor se nam predočuje v svojih večnih zakonih kemije in fizike, je tako fantastično in veličastno samo na sebi, da presega vso našo tudi najbujnišo domišljijo in ni treba drugega, nego da govorimo čisto resnico, pa imamo pred seboj najfantastičnejše pojave stvarstva visoke poezije.

In v tem smislu sem si namenil spisati to svoje skromno delce in izkoristiti baš trenotek letošnjega fenomenalnega dogodka na našem nebu. Da sem se pri tem razmotrivanju čudovite snovi dotaknil naposled tudi v večji meri socijalnih razmer naših na tej zemlji, mi bode upam, vsak pritrtil, ker te razmere z nami vred spadajo istotako v splošni svetovni red stvarjenja, kakor vsak drugi član v brezkončni verigi stvarstva. Saj je baš človeštvo tisti faktor, katerega se največ tiče „začetek in konec“ vsega tega in ako govorimo zlasti o „koncu“ vseh stvari, je tembolje, da poznamo prave uzroke istemu in se izognemo vsaj oni **prezgodnji katastrofi**, katero bi lahko preprečili mi sami. Ako sem v tem pogodil pravo, naj sodijo cenjeni čitatelji sami.

V TRSTU, meseca oktobra 1899.

PISATELJ.

PRVI DEB.

Letošnji komet

in kometi sploh.

Komet ali „repata zvezda“, katera pribežl iz brez-konečne praznote 13.—14. dan meseca nov. t. l., je bil zadnjikrat na našem obzorju leta 1866. Tedaj je v noči 13. novembra zagledal zvezdoslovec Schiaparelli v Milanu velik roj gorečih utrinkov, ki so bežali preko tira naše zemlje in v tisti čas je „stal“ na nebu tudi komet, katerega so imenovali „komet I 1866“. Schiaparelli je doznal, da so utrinki v zvezi s tem kometom, da so takorekoč trdi del repatice, katera se je prikazala v podobi široke svitle megle začudenim očem tedanjega cloveštva.

Vender prihod tega kometa tedaj ni provzročil nobenega strahu na zemlji, kajti tedaj se je naši zemlji le v toliko približal, da so videli ljudje njegovo podobo in goreče utrinke, imenovane „Leonide“, katere je komet vlekel za seboj, komet se je to aj že nahajal zunaj tira, po katerem hodi naša zemlja okoli solnca.

Ako pa se komet nahaja dne 13. novembra ne zunaj in ne znotraj zemske poti, marveč ravno na njej, tedaj je neizogibno, da mora zadeti z našo zemljo skupaj in jo zajame v svojo meglo ali jo obsuje z svojimi gorečimi utrinki.

In to se zgodi, kakor so doznali nekateri zvezdoslovci, prav letošnje leto v času 13.-14. novembra.

Ta izjava zvezdoslovcev je dokaj vznemirila nekatere prebivalce te zemlje, kateri pričakujejo v omenjenem času velike nesreče za svoj obstanek.

Tega strahu, kakor rečeno, ni mogoče pregnati iz src človeštva z nikakimi dokazi in strokovnjaškimi računi, kajti človeška narava je taka, da si preje želi nesreče, nego pa dokazov o nasprotnem in potemtakem tudi noče nič slišati o strokovnjaških računih, katerim ne verjame in tudi noče verjeti. Uverjen sem, da ima človeštvo mnogo rajši, da se letos v noči 13. novembra zares pripeti grozna nesreča z neba doli, nego pa da bi že danes bilo prepričano, da v tej noči ne bode doživelo drugega, nego da vidi veliko repatico in njeno ploho gorečih utrinkov, ki bi leteli mimo zemlje in izginili v noči, brez da napravijo tu doli izdatno škodo in razburjenje; kajti človek ljubi grozo in razburjenje in nespametno bi bilo, mu to zabavo kratiti z učenjaškimi dokazi, zlasti, ako so taki „dokazi“ plitvi in nezanesljivi.

Ker toraj prijetne bojazni ne moremo izruvat iz src človeštva, treba, da govorimo o tem, česa se je bati ali pričakovati hudega od letošnjega dogodka.

Da pa moremo to vsaj približno označiti, treba je v prvi vrsti znati, kaj so kometi sploh, iz česa obstojijo in kaj se utegne zgoditi, ko zadenejo ob našo zemljo.

Pričnimo toraj.

Vsi kometi so bili nekda j trdi svetovi.

To je dokazano po spektralni analizi. Ko se je leta 1858 prikazal naši zemlji krasen komet „Donati“, kateri

je bil najsvitlejši od vseh kometov, kolikor jih pomni sedanji človeški rod, tedaj učenjaki še niso poznali špektralne analize, sredstva, s katerem se na goreči svitlobi kakega nebesnega trupla da spoznati, iz kake snovi obstoji. Kajti še le eno leto pozneje, 1859, sta učenjaka Bunsen in Kirchhoff znašla tak aparat. S tem aparatom se je dognalo, da bela svitloba solnca ni ena sama luč, marveč da je sestavljena iz raznih barvnih svitlob, kar ravno je dokaz, da se nahaja v solncu mnogo kemičnih snovij, katere imajo vsaka svojo barvo. Da se o tem prepričamo, postavimo z vodo napolnjeno steklenico pred kako razpoko, skozi katero sije solnce, tu zagledamo celo vrsto barv, združenih na oni strani steklenice, ki je obrnena proti nam, te barve so: rdeča, oranžna, rumena, zelena, višnjeva in vijolična. Za dokaz, da te solnčne barve zares prihajajo od kemičnih snovij, t. j. rudnin, nahajajočih se v solnčnem svetu, vzemimo belo žarečo kroglo železa in postavimo pred njo steklenico polno vode tako, kakor je gori omenjeno glede solnca, tedaj se nam prikažejo zopet one barve. Drugače pa je, ako spremenimo kako kemično snov v žareči pár, n. pr. natrium, katerega snov je glavni del naše soli. Ta pár nam pokaže svitlo rumeno črto na tamnem dnu; ako pa spremenimo v goreči pár železno kroglo, tedaj pa se nam prikaže okoli 600 barvastih črtic na črnem dnu različno razdeljenih. To prikazen imenujemo špektrum železa, kakor je špektrum natriuma rumena črta. Kadarkoli še se je preiskovalo železo ali natrium, vsikdar so se prikazovale imenovane črte. V solncu vidimo pa pred vsem ono svitlo rumeno črto natriumovega pára in pa ono prikazen železnega špektruma in iz tega sledi, da gori v solncu velik del natriuma, (soli), in železa.

Poleg teh snovij pa so se našle dozdej v solncu še snovi, ki se jim pravi v o d e n e c, k a l c i u m, c h r o m, k o b a l t, n i k e l, b a k e r, t i t a n i n c i n k.

Te snovi pa se nahajajo tudi v naši zemlji in je toraj dokazano, da obstoji naša zemlja iz enake snovi, kakor solnce. Toda ne samo naša zemlja in solnce marveč tudi vse žareče prikazni neba, kolikor jih je bilo mogoče dozdej preiskati s špektralnim aparatom, vse so prikazale enak špektrum. Iz tega toraj sledi, da so poleg solnca in zemlje tudi vse zvezde neba, kar jih vidimo bliščati v noči, iz povprečno ene in iste kemične snovij.

Dasi pa od kometa „Donati“ v letu 1858, še ni bilo na našem obzorju ves ta čas do danes nobenega tako svetlega kometa, da bi ga bilo mogoče natanjčno preiskati, se je vendar dognalo, da so kometove megle in njihovi žareči utrinki tudi iz enake kemične snovi, kakor solnce in naša zemlja.

Ker pa so, kakor že vsemu svetu znano, ti kometovi utrinki trdi železni, kameniti ali drugačni r u d n i n s k i k o s o v i, kateri padajo pogostoma na našo zemljo, je že to najboljši dokaz za resničnost trditve, da so bili kometi nekđaj trdi, a pozneje na drobne kose razbiti s v e t o v i.

Opazovanja na nebu so dognala, da ne mine skoro dneva, da bi se v brezkončni praznoti neba, po kateri se vozi po raznih svojih potih neštete milijone svetov, ne razbil kak svet ob drugega in se njega kosovi ne bi razpršili po brezdanji praznoti. Ti razbiti svetovi so potem nebesna trupla, katerim pravimo m e t e o r i t i i n k o m e t i in sicer so trdi ostanki tako razbitih svetov m e t e o r i t i ali „utrinki“, ogneno tekoče jedro istih pa v megleno

truplo spremenjena zmes repatice, katerej pravimo komet.

Ako bi naša zemlja kedaj, kar seveda ni izključeno, zadela v kak trdi planet tujega osolnčja, takrat bi se razbila njena trda skorja, na katerej zdaj živimo mi, na milijone kosov; vsa množina na zemlji nahajajoče se v o d e pa bi se združila z ogljencem, izločujočem se iz železno tekočega jedra v o g l j e n č e v v o d e n e c, vsled česar bi nastal iz zemlje v e l i k a n s k i k o m e t. Vsa razvalina tako porušene zemlje, komet in meteoriti, bi se potem vlačila nekaj tisoč let po praznoti okrog, po sedanjem, dasi vsled razpršenja podaljšanem tiru okrog solnca, dokler da bi se meteoriti, t. j. trdi kosovi (utrinki) ločili od meglene snovi (kometa) in bi le še njih skupna pot pričala poznim tisočletjem, da je bilo to enkrat celo, združeno nebesno truplo.

Iz tega toraj vidimo, da je bil tudi komet, kateri se bliža letos naši zemlji, pred veliko tisoč leti cel, združen svet, kakor je naša zemlja še danes in da je ta komet zdaj le še žalostna razvalina takega sveta.

Kot tak beži po praznoti okrog kakor mnogo njegovih bratov, prikazuje se živim svetovom kakor duh ranjkega, kakor prikazen nekdanjega svojega bitja in kakor tak se prikaže tudi svoji sorodnici, mogoče svoji sestri, naši zemlji, in rodovom, ki živijo na njej.

V njem bomo toraj videli pokončani svet, v njem bomo videli p r a v i k o n e c s v e t a“, videli bomo — pošast nekdanjega sveta.

Ko pa ga bomo gledali, ta komet in njegove ostanke, ali nas ne bode obšla neka čudna groza že zavoljo tega, ker je bil enkrat, pred sto in sto tisoč letij, celi svet kakor je naša zemlja? In kak je bil morda ta svet? Ali ni bil morda tako lep, tako cvetoč, kakor

je naša zemlja., tako obdan s krasnimi gorami in morji, ali se niso pretakale med cvetočimi vrtovi in travniki po njem lepe reke in potoki? In dalje! Ali ni živelo na njem lepo živalstvo in lep rod, človeškemu enak in morda — še lepši, še boljši? In kake naprave so bile na njem? Krasna, čudovita mesta, z razkošno zidanimi, fantastičnimi stavbami, podobnimi sanjam Stvarnikovim? In bile so morda tudi železnice, ki so prevažale ljudij od enega kraja tega prelepega sveta v drugi, ali morda je bilo še drugačnih pojavov duševnega razvitka onih inteligentnih bitij na njem, pojavov, o kakoršnih se nam zemljanom niti ne sanja in mimo katerih bode odmril naš rod, brez da bi kedaj došel do njih?

In kake so bile usode tega človeštva na tem pokončanem svetu? Ali je morda tudi ta rod trpel bedo, kakoršno trpimo mi zemljani? Morda pa je razumel urediti svoje življenje tako, da se je zamogel izogniti tako žalostnim nasledkom duševno nepopolnega življenja kakor je naše?

Kdo ve, kdo ve?

Lahko je pa mogoče, da je tudi to človeštvo samo zakrivilo si žalostno usodo svojega obstanka, kakor si jo zakrivljamo i mi? Ali ni potemtakem tisto izumrlo poprej raz njegovi svet, kakor mu je bilo namenjeno ponaravi, istotako, kakor utegne izumreti naš rod na zemlji prej kakor mu je odmerjeno po volji Stvarnikovi?

Take in enake misli nas utegnejo navdajati, ko zagledamo letos v noči 13 ali 14 novembra pred seboj to podobo umrlega, pokončanega sveta in morebitna usoda tistega morebitnega, tako žalostno izginolega človeštva ne bo najmanjši del čutil, ki nas bodo navdali v očigled tej čudni prikazni.

Seveda se pečamo še več že z vprašanjem, ali pa ne bo komet nevaren obstanku naše zemlje? Ali je v količkaj opravičena bojazen nekaterih ljudij, ki menijo, da bode konec našega sveta, ako zadene vanj letošnji komet?

Na tako vprašanje treba točnega odgovora.

Da zamorejo zadeti kometi v našo zemljo, je resnično in se je to že mnogokrat pripetilo. Celó v tem stoletju se je pripetilo. Leta 1819 je šla naša zemlja skozi sredo neke repatice; leta 1823 se je pripetilo nekaj enakega. In še celo leta 1873, dne 20. julija, je drvila zemlja tesno mimo tedanjega kometa. In v splošnem se da reči, da je zemlja v stotisoč letih in obneštevilu kometov, ki prijadrajo iz večnosti v naše osolnčje, zadela že prav mnogokrat skupaj s kometi in da bode zadela še tudi v prihodnosti mnogokrat vanje.

Uzroka tem slučajem je iskati edino v tem, da kometi, toraj razprhli svetovi, vedno spreminjajo svoj prvotni tir, ker jih radi njihove rahle vsebine in slabe vihtilne moči vedno vlačijo sem in tija razni trdi ali celi svetovi. Vsled tega se ne držijo pravega zakona v vrtenju, marveč se svobodno begajo po vsemirju, kakor pravcati cigani, brez cilja in namena in taborijo zdaj ob tem, zdaj ob drugem svetovnem gostu, čegar moč slučajno bolje upliva na njihovo dovzetnost.

Ker pa je naša zemlja že tolikokrat zadela skupaj s kakim kometom in je še vedno cela, toraj sklepamo iz tega, da take katastrofe niso občutno nevarne za nje obstanek.

Vse kaj drugega je seveda, ako pa ni nevarna vsebina kometova nam človeškemu rodu? In

pri tem se je treba ozreti najprej po tistih bežečih utrinkih, potem pa tudi po megli kometa.

Utrinki so, kakor rečeno, trdi deli kometa ali razbiti deli tega sveta, so kosovi razdrobljene svetove skorje, sestojče iz železa ali kamnja.

Ti utrinki ali bolje: te razvaline sveta, zamorejo, ako potegne zemlja komet dosti močno k sebi v istem trenutku, ko se križata pota zemlje in kometa, popadati z enim delom svojega roja na zemljo in narediti mnogo škode ondi, kamor bi prileteli. Usula bi se pravcata toča železnih kosov, katera bi pokončala vse, kar bi razdrobljivega prišlo ž njo v dotiko. Takih dogodkov je bilo že več v zgodovini naše zemlje in tak dogodek bi bil mogoč tudi letos, tembolj, ker je gotovo, da zadene zemlja vsaj ob en del kometovega roja razvalin, četudi bi bil komet v splošnem toliko oviran po kakem drugem planetu, da bi ne šel ves čez obljo naše zemlje. O tem se bomo prepričali kakor rečeno še le v zadnjem trenutku.

Nevarniša, kakor utrinki, bi pa zamogla biti za nas ljudi meglena vsebina ali takorekoč pravcati komet sam. Zgodovina pravi, da se je megla raznih kometov že večkrat pomešala z ozračjem naše zemlje. Ako je bila katera megla teh kometov kakorkoli škodljiva zdravju človeškemu, tedaj je najbrže povzročila raznih bolezni v človeškem rodu. Bojazen, katera je prenešena iz že pradavnih časov, bojazen namreč, da ob približanju repatic naši zemlji utegnejo nastati bolezni, bi potemtakem ne bila baš neutemeljena. Morda so se v teku preteklih stoletij pojavile na zemlji kake bolezni baš vsled pomešanja kometovih megel z našim ozračjem?

Kdo ve, kako temu ni bilo tako? Učenost sicer o tem ne ve ničesar, vendar je ljudska tradicija mnogokrat zanesljivejša, nego vse učenjaške trditve.

Iz česa obstoji kometova megla, smo omenili že v prejšnjih vrstah. Ta megla je nastala na način, da je ogleneč gorečega jedra razbitega sveta razkrojil vodovje istega sveta in se spojil v oglencevi vodeneč. Ta zmes pa je toliko kakor po naše petrolej in bencin.

Ako bi se vrgla kometova megla čez našo zemljo, vtil bi se čez nas najbrže kak dež „samega petroleja“.

Ako se kaj takega zares pripeti in ako bi se bilo od tega slučaja bati resnega za naše zdravje, o tem se bomo, zopet prepričali zadnji trenotek. Kajti kakor ne moremo natanjčno znati — nekateri učenjaki so pač o tem govorili kakor o kaki gotovosti — da ide naša zemlja v noči 13. novembra res skozi sredo kometove megle, istotako ne moremo znati, ako tej megli ni slučajno pri-mešanih kemičnih snovij, ki bi bile nevarniše našemu organizmu, kakor je petrolej ali bencin? To bi pač utegnil biti dušik ali kaj takega.

Vender je moje mnenje, da se nam tudi v slučaji največje kolizije s kometom ni bati posebne nesreče in to že zaradi velike redkosti njegove meglene vsebine.

Vsakako pa je ta dogodek silno zanimiv in prepričan sem, da bode več ali manj razburil vsakogar, ki ni popolnoma mrtev za dogodke v vesoljnem stvarstvu in ki ni tako zakopan v blato zemskih razmer, da ostaje gluh in slep za to, kar je zunaj teh razmer.

Mnogo ljudij pa bode bdelo v tej noči in bode z svetim strahom strmelo na nočno nebo v trenutkih, ko bode naša zemlja romala skozi meglo kometovo in bomo dihali v svoja pljuča njeno vsebino.

V teh trenutkih bode pa tudi nehoté čutilo v sebi mogočno vprašanje: kaj pomenijo vsi ti dogodki na božjem nebu, kaj je še skritega v brezdANJI noči nad nami in v kaki zvezi je s prikaznimi, ki s tako grozo zbuja-jočim nastopom prihajajo pred naše obzorje?

In marsikdo bi si pač želel imeti pri rokah daljnogled, ki bi mu odprl skrivnostna vrata v te prostore, kjer živi neštete milijone teh krasnih čud svetovnega stvarstva in bi se naslajal na lepotah, o kakoršnih nima slutnje tu doli na tej žalostni puhli zemlji.

Ali ni toraj umestno, da v tem trenutku vsaj nekoliko preišljujemo o teh čudih, da se vsaj v duhu preselimo v te kraje in z našimi duševnimi očmi gledamo, česar nam ni dano gledati s telesnimi? Dobro, napotimo se tija, vredno je ene ure dragega časa, pri tej priliki pa vsaj tudi zadobimo mnogo več pravega pojma o stvarjenju, njega začetku in koncu, in tudi mnogo več spoštovanja in razuma za stvarstvo, ki je v nas in o k o l i n a s na tem osamljenem zemskem svetu.

Toraj — na pot!

DRUGI DEL.

Med svetovi,

katerih neštivilne družine član je tudi naša zemlja.

„Nobeno oko ni videlo, nobeno uho ni slišalo“ kar silnega hrani nebo, ki obdaja našo zemljo.

Te besede so resnične; da pa se zamoremo tej resnici nekoliko približati, t. j. da zamoremo vsaj približno izvedeti, kaj se godi v brezdanjem prostoru, ki je okoli naše zemlje, da zamoremo slutiti, kaka so stvarstva v tem prostoru, treba je, da se najprvo vrnemo k izviru vsega tega.

Za marsikoga mojih čitateljev bode morda pretežko, o čemer bomo govorili zdaj ta-le hip, toda treba je prekoračiti to težko točko, da izpoznamo in razumemo začetek vseh stvari, da razumemo tudi začetek naše zemlje in spoznamo, na kateri način se enkrat izvrši nje konec in konec vsega, kar je ustvarjenega na njej.

Podajmo se toraj k izviru vseh stvari:

A. Kaj je bilo v začetku?

V začetku je bila tema in v temi je bil — čas. Kaj pa je „čas“? Čas je zapopadek vsega minljivega. Toraj si moramo misliti „čas“ kakor zapopadek vsega minljivega **stvarstva**, kajti kar se je v času spočelo, bode v času končalo, z drugimi besedami: vse, kar je vstvarjenega, mora naravno tudi končati.

Ker pa je nastal „čas“ ali stvarstvo v večni noči, t. j. v večnosti, moramo priznati, da stvarjenje ali „čas“ ni drugega, nego večno minljiva večnost, reč, ki se večno pričenja in večno končava, ki zgolj začetka in zgolj konca nikdar ne začne in nikdar ne konča, marveč vedno menjajoč se — traje večno.

To bi bil toraj prvotni zapopadek o „večnem in časnem“, — drugega zapopadka o obojem ne poznamo.

Tedaj pa preidimo k stvarem, ki so se začele in ki nehavajo v večnosti.

Te stvari so nekaj za naše pojme težko umljivega v njih spočetku. Kajti mi se moramo takoj vprašati: kako pa je mogla in iz česa je zamogla kaka stvar nastati, ako je večnost sama na sebi brezbitna? Ako bi hoteli k stvari do skrajnega začetka nazaj, v resnici ne pridemo do kraja mi ljudje, ki umstveno nismo toliko razviti, da bi zamogli zapopasti **uzroke izviru** vseh stvari; morda se nahajajo na kakem drugem svetu bitja, ki so se razvila pod boljše ugodnimi stvaritvenimi razmerami in jim je morda igrača pojmiti to, nad čemer si mi zaman ubijamo glavo. Ako pa mi vender nočemo na kratko izjaviti: „**Bog je vse to ustvaril**“, česar niti en trenotek tajiti ne moremo, marveč **hočemo** z svojim zapopadkom premotriti vsaj: **kako** in iz **česa** je ustvarjeno, moramo vender priti do nekega zaključka, to pa radi tega, da zamoremo na ta pojmm umstveno graditi tudi vse nadaljnje pojme o stvarjenju in njega poginu.

Za to moramo iskati svoje zatočišče, svojega zavetja v — **m a t e r i j i**, ker z isto se nam je tudi pečati. Rečimo toraj: v početku je bila materija, v početku je bila snov, toda ta snov je bila v svojem prvem začetku tako — lahka, da, skoro **b r e z b i t n a**, da m e d

njo in večno nebitnostjo ni bilo mnogo razločka!

Ta „začetek“ recimo je bil „vesoljni êter“, obstojč iz dveh snovij, iz „težke“ in „lahke“. Vsled pritiska ene snovi na drugo se je pričelo dviganje, kipenje, se je pričela ona nemirnost, ki je lastnost večno minljivega časa, ki nima obstoja ni en trenotek, ki nima sedanjosti, marveč le preteklost in prihodnost.

To pritiskanje jednega svojstva materije na drugo je povzročilo drgnenje obeh snovij, iz katerega drgnenja je nastala **toplota, vročina, — — svetloba**. Čem dalje je trajalo to drgnenje, tem večja je nastala vročina gibajoče se materije in tem **težja** je postala poslednja v svojem spojajočem se bitstvu.

Vsled tega pojava v vesoljni materiji se je moralo dogoditi, da je to uporno gibajočo se zmes iztisnil iz sebe vesoljni êter in je nastalo iz iste jedno celotno samostojno truplo.

O velikosti tega trupla ni treba, da si delamo kak pojmi, kajti v brezkončnem prostoru êtra je imelo prostora truplo, o čegar obsežnosti ni človeškega pojma. A tako truplo **je bilo tu** in to truplo je bilo prvi bitstveni začetek vsega stvarjenja, — je bila ona globoko skrivnostna zmes, iz katere je nastalo vse božje stvarjenje. O d tega hipa nadalje nam je zdaj lahko razmotrivati vse drugo, kajti s tem hipom smo prekoračili ono težko in neumljivo točko.

Pred nami v „večnem prostoru“ je truplo, iz katerega je nastalo vse!

Ker pa se je to truplo po istih zakonih, po katerih se je izločilo iz vesoljnega êtra, gibalo dalje, ker si toraj o bitju tega trupla ne moremo misliti drugega,

nego da je tudi še nadalje bilo sestavljeno iz dveh glavnih snovij, ki so se po svoji naravi natezale in odrivale mej seboj, toraj si moramo misliti, da je to gibanje rastlo in rastlo, da je tvorilo čedalje večjo moč in toploto, tako dolgo, da je doseglo najvišji vrhunec moči toraj: **t o p l o t e**, oni vrhunec, na katerem je moralo obrniti in pričeti se zopet ohlajati. To **o h l a j a n j e***) vesoljnega trupla, katerega, mimogrede rečeno, si ne moremo misliti drugačega, nego v podobi ognenega para, pa je povzročilo čedalje hitreje vrtenje istega okoli svoje osi in čedalje večje **goščenje** njegove plinovo goreče materije.

Naravno je, o čemer bi tudi mi vsak hip lahko prepričali se v malem poskusu, da je čedalje burnejše vrtenje tega vesoljnega trupla okoli svoje osi moralo naposled povzročiti tudi čedalje večje stiskanje svoje materije in to do skrajnega napeto stanje stremiti po nekaki rešitvi materije iz tega stanja. Ta rešitev se je naposled tudi izvršila na način, da so najbolj stisnjeni déli materije, t. j. oni okoli **o s i** vesoljnega trupla združeni, s svojo ogromno silo **potisnili** na skrajnem se nahajajoče in jih jeli metati zopet nazaj v vesoljni éter, iz katerega je bilo prej iztisneno to prvo vesoljno truplo.

To metanje je trajalo tako dolgo, da se je prvotno truplo toliko upokojilo, da niso njegovi sestavi zahtevali nobene osvoboditve več in so ostali v prvotnem truplu kakor prvotna skupna zmes.

---

*) Ohlajenje v večnih prostorih si zamoremo misliti le v tem načinu, da se nahaja v praznem étru, kjer ni več gibajočih se, toraj toploto tvorečih snovij, silen mraz, kateri naravno pritiska na vročino in se ž njo tudi spaja.

In kako moramo potemtakem imenovati to prvotno ostalo skupino?

Mater vsega stvarjena!

Njo, ki je rodila vse svetove.

Da pa ne prehitimo najvažnejega dela stvarjenja, se moramo vrniti za korak nazaj.

V onem trenutku toraj, ko se je po pritisku materine snovi svetov, izločil iz iste prvi kos, se je pricel takoimenovani „mehanizem stvarstva“, t. j. zakonito gibanje raznih glavnih delov stvarjenja, katere dele poznamo pod imenom „svetovi“.

Za prvim delom ali kosom, ki se je izločil iz materinega trupla svetov, je sledil drugi, tretji, četrti itd. tako dolgo, da se je izločil zadnji in izbežal v brezdanji prostor étra.

O tem silovitem prvotnem pojavu stvarjenja si zamoremo napraviti nekolično sliko, ako se podamo k sledečem računu.

Vsak teh prvih iz glavnega trupla izbeglih kosov ali svetov je samostojno svetovno truplo ali po naše: „solnce“, za sebe žareče solnce, tudi „zvezda neprimičnica“. Takih samostojnih solnc je našteloznanstvo na vsemirju t. j. zvezdnem nebu dozda j okoli 1200 milijonov. Vsako tako solnce je silovito ogromno truplo, kar poznamo že na tem, da naše solnce, ki ni eno največjih solnc, meri v svojem premerju 187.000 milj in je toraj 323.000 krat večje nego naša zemlja. S kako nezapopadljivo moč o je metalo prvotno truplo iz sebe ta solnea, pa izpoznamo najložje na tem, da so ta soluca drugo od drugega silno oddaljena. Znanstveno izračunjeno je, da je oddaljeno naše solnce od sosednega osem bi-

lijonov milj (en bilijon je pa 1,000,000.000,000 t. j. en milijon milijonov) to se pravi, da je ta oddaljenost 400,000 krat večja, kakor ona naše zemlje od našega solnca. Iz te daljave potrebuje svetloba onega sosednega solnca $6\frac{1}{2}$ leta, da doseže našo zemljo in vendar prebeži svetloba 40,000 milj v enem trenutku. Najboljši konj bi toraj potreboval 100 milijonov let, da predirja to daljavo, pa bi moral dirjati neprenehoma noč in dan.

Druga solnca pa so še mnogo dalja in njih oddaljenosti sploh ni več mogoče izračunati.

Vsa ta solnca pa se vrtijo neprenehoma okoli svojega materinega sveta z neznano hitrostjo, kakor so se začela vrteti v onem trenutku, ko jih je ta silni materni svet vrgel iz sebe.

Za resničnost trditve o tem vrtenju solnc okoli njihovega materinega trupla ali solnca, veljaj samo sledeče fizikalno pravilo, ki je veljavno sploh za vse fizikalne zakone v materiji.

Denimo v posodo vode kapljo olja in poskusimo le-to vrteti s kako stvarjo okoli njene osi. Vrtimo to oljnato krogeljico bolj in bolj in videli bomo učinek tega vrtenja: od krogeljice se je odtrgal kolobarček in vrteč se okoli svoje osi vrti se h krati okoli prvotne krogelje. Ako vrtimo krogeljo še bolje, razpade kolobar na več delov, kateri se istotako vrté okoli prvotne krogelje. Na ta način so se izločila solnca iz glavnega okoli svoje osi vrtečega se trupla in se jela vrteti okoli njega in se bodo vrtela bilijone let.

O hitrosti vrtenja teh solnc imamo različnih računov. O našem solncu je izračunjeno, da se vrti s hitrostjo 7 milj v eni sekundi ali trenutku okoli materinega solnca in z solncem vred beži i naša zemlja in

druge zvezde našega osolnčja okoli prvotnega trupla. Pa je znan še tudi drug svet, drugo solnce, z imenom „Cambridge“, ki beži s tako hitrostjo po svojem tiru, da bi v dveh minutah priletelo okoli naše zemlje: vendar pa je to solnce tako daleč od naše zemlje, da bi vkljub njega hitrosti preteklo milijon let, predno prileti do nas.

Od kodi pa izvira različna velikost teh solnc in tudi različna hitrost njihovega bega okoli materinega solnca?

Tudi to nam mora biti umljivo, ako smo na pravem sledu. Mislimo si zopet preprosto primero.

Glejmo koló na vozu, ki teče čez plitvo vodno strugo, nalito z vodó. Tu vidimo, čem hitreje teče voz t. j. čem hitreje se vrti na vozu koló, tem dalje proč od kolesa beže vodene kaplje, katere meče moč vrtečega se kolesa. To moč imenujemo „tangencialno“. Čembolj pa bi se kolo ustavljalo, tem bliže kolesu bi bežale kaplje. Mesto kolesa si moramo misliti prvotno materino truplo stvarstva. V početku, ko se je to truplo najhuje vrtelo okoli svoje osi, metalo je najbrže z najhujšo močjo iz sebe dele svojega trupla. S tem je najbrže združena tudi silovita v truplu zbrana moč, ki je bila gotovo v prvih dobah večja nego pozneje.

Solnca, ki so bila vržena v teh prvih dobah nezane moči prvotnega trupla, so bila gotovo največja in najoddaljenejša od trupla in so se tudi podala okoli istega z najsilnejo hitrostjo; pozneja so bila manj oddaljena, in so tudi njihova pota počasneja itd. do zadnjega izmečka, kateri se je skrčil v toliko, da danes švigajo iz trupla le še posamezni ognjeni žarki, ki pa padajo zopet v truplo nazaj, neimajoči več one zmožnosti, da bi tvorili bežoče svetove.

Tu imamo zdaj **prvo** sliko stvarstvenega gibanja ali mehanizma : pred saboj vidimo milijonov solnc, ki so bili vrženi na različnih krajih materinega trupla v praznote in ki se v različnih velikostih in silnostih, toda vsa po enem in istem vrtilnem zakonu, kakor se vrtilno truplo, t. j. od zahoda na vzhod, vrte okoli tega trupla. Predstavljajmo si to silno, sijajno življenje nebesnih solnc in obiti nas mora sveta groza!

Toda to še ni vse!

To življenje se še izpopolnjuje. Kajti ta prva ogromna solnca imajo pa zopet svojih neštevilnih — otrok.

Da nam je to stvar lože razumeti, pojmiti moramo sledeče. Dokler je bila zmes prvotnega sveta še v stanju gorečega plina, je bilo mogoče, da se je izločil iz istega del za delom. Solnca, katera je metal iz sebe prvotni svet, so bila toraj vsa v onem stanju gorečega plina, da so zamogla, vrteč se okoli svoje osi, izmetati tudi iz sebe nekaj delov svojega trupla. Tacih trupel so izmetala ta solnca po razmerju svoje zmožnosti več ali manj, tako je izmetalo naše solnce iz sebe osem kosov ali svetov, katerim je dalo človeštvo sledeča imena :

1. „Merkur“, oddaljen od solnca 0 387 del polovice zemske oddaljenosti, pride okoli solnca v 88 dneh, meri v prerezu 648 milj in tehta 1.14 zemske teže ;

2. „Venera“ z oddaljenostjo od solnca, ki znaša 0 723 del od polovice zemske oddaljenosti, pride okoli solnca v 224 dneh, meri v prerezu 1616 milj, — teža 0 8 del zemske teže ;

3. „Gea“ t. j. naša zemlja z srednjo oddaljenostjo od solnca okoli 20 milijonov milj, pride okoli solnca v 365 dneh, meri v prerezu 1719 milj in tehta 1/323,000 del solnčne teže ;

4. „Mars“, 1.524 krat dalje od solnca nego naša zemlja, pride okoli solnca v 687 dneh, meri v prerezu 909 milj in tehta le 0.1 del zemske teže.

5. „Jupiter“, 5.5 krat dalje od solnca nego zemlja meri v prerezu 11 krat več nego zemlja in je 334 krat večji od zemlje, svojo pot okoli solnca stori v 4332 dneh ali 11 naših let in 314 dni;

6. „Saturn“, 9 krat dalje od solnca nego naša zemlja, doteče svojo pot okoli solnca v 10.760 dneh, meri v prerezu 16,675 milj, je 92 krat večji od naše zemlje in je le $\frac{1}{7}$ tako gost, ko naša zemlja;

7. „Uran“, 384 milijonov milj od solnca, pride okoli solnca, v 30,686 dneh, meri o prerezu 6740 milj in je 14 krat težji (?) od naše zemlje.

8. „Neptun“, oddaljen od solnca 30 krat več nego naša zemlja (okoli 600 milijonov milj), pride okoli solnca v 164 letih, meri v prerezu $4\frac{1}{3}$ krat več in je 16 krat težji (?) od naše zemlje.

Kakor omenjeno, se vsi ti kosi ali svetovi sučejo okoli solnca in sicer v onem razmerju — „zahod-vzhod“ — kakor solnce okoli materinega solnca in svoje osi.

Ker so pa ti kosovi v času svojega izbruha iz solčnega trupla bili še tudi v stanju gorečega plina, zamogla so se tudi še iz njih v razmerju njihove moči in kemične kakovosti izločiti še nekatera manjša trupla, katera so nastopila svojo pot okoli teh svetov, vrtečih se zdaj ž njimi vred okoli solnca. Tem svetovom pravimo „trabantje“, ali tudi sateliti.

Mej tem ko najmanjša in najbližja, toraj — najzadnja solčna planeta ali kosa, „Merkur“ in „Venera“ nista mogla več izločiti iz sebe nobenega kosa, je izločila iz sebe t. j. — „rodila“ 1. „Gea“ ali naša zemlja en

tak kos, t. j. našo luno; 2. „Mars“ dva kosa ali luni; 3. „Jupiter“ 5 lun, 4. „Saturn“ 8 lun in „Uran“ 4 lune, docim tudi „Neptun“ ni rodil nobenega novega ali svojega sveta, ker je baje (po Leverrier-u) on sam od „Urana“ odbiti del.

To so toraj svetovi izvirajoči iz našega solnca, katero meri zdaj v prerezu 187.000 milj. Omeniti pa moram še neke vrste tudi iz solnčnega trupla neposredno izvirajočih svetov. Ti svetovi so takozvani „Asteroidi“ in so jako majhni v svojem truplu, ker ne merijo v prerezu več nego povprečno po 375—25 kilometrov. Teh svetov ali kosov so našteli zvezdoznanci dozdej že mnogo čez 324. Njih najkrajši tek okoli solnca meri 1136, najdaljši pa 2867 naših dni. Ti majhni svetovi se nahajajo mej tirom planeta Marsa in Jupitra, toraj daleč zunaj tira naše zemlje in tvorijo z gori imenovanimi svetovi vred družino našega osolnčja, ali na kratko: naše osolnčje.

Ker pa je število solnc, izvirajočih neposredno iz prvotnega trupla, 1200 milijonov, si moramo misliti, da je tudi takih osolnčij ali družin „1200 milijonov“ v brezdanjem prostoru vesoljnega êtra. Vsako teh osolnčij ima toraj svoje število večjih in manjših svetov z večjo in manjšo oddaljenostjo od svojega solnca, okoli katerega krožijo po razmerju izbeglosti in oddaljenosti od istega.

Število planetov, asteroidov in trabantov je pač odvisno od velikosti solnc in tudi njihove slučajne kemične vsebine, v čemer nas potrjuje to, da ima planet Jupiter, dasi je največji v našem osolnčju, vendar samo pet trabantov ali mescov, docim jih ima Saturn, dasi je mnogo manjši od Jupitra, osem. Uzroke temu razmerju natanjčno razmotriti bi bila stvar zvezdoznancev, vendar smemo i mi biti prepričanja, da je isto odvisno

absolutno le od kemične vsebine, oziroma kakovosti snovi enega ali drugega solnca, o čemer bode govora v naslednjem.

Pred nami toraj stoji dejstvo, da je 1200 mil. osolnčij v brezdanjosti, katera osolnčja se po svojih planetarnih razmerah sučejo okoli prvotnega, t. j. materinega trupla in da vsa ta osolnčja tvorijo naše zvezdišče ali zvezdnato nebo, katero živi in se burno giblje po zakonih tega čudovitega nebesnega mehanizma.

Sedaj pa idimo še dalje v svojem opazovanju, da pridemo do onega cilja, kjer nam postane samo ob sebi umljivo vse, kakor bi bila najpriprosteja igrača.

B. Iz česa obstojé svetovi, upliv njihove kakovosti na razdaljo in velikost istih in káko je njihovo površje ?

Že v prvem delu sem dejal, da obstoji med vsemi stvaritvami neba neka sorodnost glede kemične kakovosti njihove snovi, o tem nam govori špektralna analiza t. j. način, kako se po barvi žarkov gorečih snovij da natančno določiti vsebina zelo oddaljenih nebesnih trupel.

S pomočjo te naprave ali „špektroskopa“ je dokazano, da je večina na zemlji znanih kemičnih snovij zastopanih tudi v truplu solnca in tudi na drugih nebesnih truplih. Med temi v površju solnčnega trupla nahajajočimi se snovmi so zlasti natrium, magnesium, calcium, železo, vodenec in tudi ogljenec. Vse to je tudi v naši zemlji.

Vender se nahaja prav veliko metalčnih ali kovinskih snovij v solncu, kakoršnih v naši zemlji ni, kakor je tudi sploh vsebina solnčnega trupla bolj kovinska nego kamenita, t. j. v solncu so še mnogo težje snovi, nego

pa v naši zemlji. Vse drugače pa je s planeti, kateri so mnogo bolj oddaljeni od solnca nego je naša zemlja, n. pr. Jupiter, Saturn, Uranus in Neptun. Na teh svetovih je dokazala spektralna analiza, da je zelo malo težkih, t. j. metalnih snovij, marveč največ takih, ki se dajo primerjati našim najlažjim mineralijam. Radi tega je tudi gostost teh svetov jako rahla in njihovo truplo v primeri mnogo lažje samo na sebi, nego naša zemlja.

In kaj sledi iz tega?

Tu sledi nekaj, česar učenjaki ne omenjajo, da si nas pouči o marsičem glede vsebine ne le svetov našega osolnčja, marveč tudi glede vseh svetov našega zvezdišča sploh.

Da je bilo naše solnce v onem času, ko se je iztrgalo iz materinega trupla, s a m g o r e č i p l i n, sem že omenil. Po isti dobi pa se je gotovo, in sicer vsled vrtenja okoli svoje osi, že ustavil velik del težkih metalnih plinov v njega s r e d i š č u in da so lahke snovi odšle na njega površje. Iz tega solcnega nemetalcnega, toraj lahkega površja so se izločila ona prva trupla, ki so vsled svoje lahkote in prvotno največje moci solnca, bežale v največjo oddaljenost neba. Po razmerju svoje lahkote so zamogla biti ta trupla tudi ogromna, kajti težka t. j. metalčna in ob enem tako ogromna trupla bi se ne bila mogla dvigniti v take silovite daljave, kakor se je to zgodilo z Jupitrom in sploh s prvimi štirimi planeti našega solnca. Čembolj pa je proti svoji sredi ostajalo solnce težke, t. j. kovinske vsebine, v tem manjše razdalje so se mogli dvigniti pozneje izbegli svetovi, ki so: Merkur, Venera, zemlja naša in Mars, kajti te svetove že šte- jemo mej bolj težke, deloma kovinaste ali težko kamenite

svetove. Najtežji, ker najbližji solncu in najzadnji je pač Merkur, v tem planetu se nahaja največ težkih rudnin. Za planetom Merkurjem solnce ni bilo več zmožno vreči iz sebe kak svet, kajti bilo je že pretežko in toraj tudi pregosto, ako pa je vrglo še kak manjši in težji svet, kakor je Merkur, tedaj je tak planet po kratki dobi vrtenja okoli solnca gotovo že cepnil nazaj v solnce.

Isto pa, kar velja o posameznih osolnčjih glede teže, velikosti ter razdalje, velja tudi o **vseh** pravih solncih in tudi o prvotnem materinem solncu. Po razmerju, kakor je postajalo prvotno ali materino solnce v svojem bitstvu težje in gošče, zamogla so tudi njegova solnca biti različne teže in vsebine.

Je toraj gotovo, da so bila prva izbegla solnca najogromniša, a tudi najlažja po svoji materiji, zato so tudi mogla bežati v najširneje daljave neba; najzadnja pa da so bila najmanjša in najtežja, kakor je tudi njihova oddaljenost od prvotnega trupla najkrajša. Potemtakem bode tudi samo ob sebi umljiva resnica, da je ostalo osrednje naše ali materino solnce danes zmes iz same teške, čiste kovine. Za resničnost tega velja tudi že mnogokrat podani dokaz, da i naša zemlja v svojem jedru obstoji iz samih čistih težkih kovin: železa, svinca, nikla itd. ter da so lažje, t. j. kamenene snovi ostale na njenem površju. To so zakoni v naravi vesoljnega stvarstva, ki so za veke in za vse stvari **stalni** in na katerih se ne da premakniti ničesar.

Ostaja nam toraj samo še dognati, kako je površje posameznih svetov in ako na katerem živi organsko in živalsko življenje, da se potem ustavimo pri usodi istih, ki jih mora zadeti in jih zadeva že danes in katera usoda bode zadela tudi našo zemljo.

Glede površja svetov se ne more drugega reči, kar že kaže narava istih sama na sebi. Večina svetov, smemo skoro reči, se nahaja še v popolno goreče plinastem stanju. Tudi o tem nas poučuje špektralna analiza, ki pravi, da je velik del svetov še v silno žarečem stanju, da pri mnogih niti še ni mogoče določiti vrst mineralij nahajajočih se v njih, ker so še kemično nevezane toraj v svobodnem plinovem stanju. Vsaj o večini **solnc** se zamore to še z gotovostjo trditi.

Vender se velik del planetov in njihovih satelitov ali trabantov že ohlaja in zadobiva polagoma drugo podobo. Štiri vrste vidnih svetov se nahaja v svojem razvitku žarenja in ohlajenja.

Prva vrsta so višnevkasto beli svetovi; ti so še v absolutno žarečem plinovem stanju, drugi so bele barve, kateri žarijo, kakor belo tekoče železo, tretji so rumene barve, svetovi, ki so še dokaj ohlajeni in četrti so rudeči, ki so v stanju tekoče žlindre ali lave in na katerih se dela polagoma mrena in trda skorja.

Ako pogledamo tretjo in četrto vrsto in potem še peto, si zamoremo še le prav predočiti krasoto njihovega stvarjenja. Kajti po njega ohlajenju postaja vsak svet stoprav lep.

Vzemimo one svetove, ki se ohlajajo in so se že dokaj ohladili. Za to nam ni treba za vprvo hoditi v druga osolnčja, za poskušnjo lahko ostanemo v našem.

Naše solnce samo se že močno ohlaja. Vsled tega se njega površje stalno izpreminja. Dočim se je prej mislilo, da je solnce podoba absolutne čistote, našli so zvezdoznanci Galilei, Fabricius, Harriot in drugi, da je na njega površju vse polno lis in pég. Te lise so se izkazale kakor velike plošče, plavajoče po gorečem morju.

solnčne materije in katere plošče so včasih tako ogromne, da pokrijejo tretji del solnčnega površja. Te plošče ki se prikažejo in zopet izginejo, niso drugega nego kosi ohlajajoče se skorje. Te plošče obdajo vsakih 11 let solnce tako močno, da pritisnejo na njega vsebino s tako silo, da poženo ob teh ploščah visoki ognjemeti, katerih visokost meri nemalokrat do 15,000 milj. Ti ognjemeti se imenujejo „protuberance“ in se razdelijo v razne prikazni. Težje, t. j. kovinaste zmesi švigajo iz solнца kakor visoki tenki ognjemeti, ki hitro padajo zopet v solnce, lažji pa se dvigujejo v podobi mogočnega gorečega valovja, katero se ob pritisku mraza spreminja v silen par, ki obda vse solnce z gorečimi oblaki. Ker je solnčno površje že tekoče ognjeno in vré vse solnčno truplo kakor silovito goreče morje, tedaj je gotovo, da se gode te spremembe tudi ob strašnem grmenju in vršenju. Navzočnost vodenih parov pa brezdvomno tudi vstvarja silne vremenske pojave, grom in tresk, z grozo, kakoršna nam je neznana tu na zemlji.

Najčudoviteja prikazen na solncu pa je takozvani „rudeči pas“, ki obdaja solnce okrog in krog njegovega trupla. Ta pas meri v svoji debelosti 1000—1500 milj. V ta pas izpuhtevajo vsi kovinski plini, kar se jih nahaja v solncu, plini, katerih kakovosti še ni bilo mogoče določiti.

Še bolj ohlajeni kakor je solnce, pa so njega posamezni planeti, med katerimi je naša zemlja, in pa teh otroci n. pr. luna naše zemlje. Planeti: Jupiter, Uranus, Saturn in Neptun, dasi žaré še dokaj, so vendar že tudi precej ohlajeni.

Na Jupitru je opaziti širne pasove okrog in krog sveta, kateri pasovi so se izkazali kakor gosti oblaki

in tudi deloma mineralski puhteči pari. Na V e n e r i je dokazano ozračje podobno našemu zraku; na Marsu, ki je že mnogo bolj ohlajen kakor naša zemlja, je videti vodovje, morje, suho zemljo in — zelenje, da, celo sneg in led. Na Merkurju, solncu najbližjem planetu, so opazili že tudi deloma suho skorjo in oblake ter ozračje.

Najmanj znanega nam je o „asteroidih“, onih drobnih planetih, ki se vrte okoli solnca mej Marsom in Jupitrom. O teh drobnih planetih, katere je izmetalo solnce v neki svoji posebno viharni dobi še pred rojstvom naše zemlje, bi se pač zamoglo reči, da so že davno popolnoma strjeni in najbrže nič drugega več, kakor kosovi strjene žilindre, sestojeeče iz posameznih delov in kamenja. Le na enem teh drobnih svetov, na „Vesti“ so opazili tudi naši podobno atmosfero.

Kakor je s planeti našega osolnčja, tako in nič drugače je z vsemi svetovi v nam neznanih solnčnih zistemih: povsodi se vrši p r o c e s s t r j e n j a.

Toda nad vse zanimivo je, opazovati ta proces na podlagi že omenjenih opazovanj.

Oglejmo si nekoliko dogodke na različnih svetovih tako, kakor bi se podali za zabavo z enega sveta na drugi, da se radujemo nad krasotami, ki so ondi nakupičene in strmimo tudi nad grozotami, katere pojavlja siloviti proces.

Tu vidimo ogromen svet, ki se polagoma ohlaja in ki je nekako prvo dete velikanskega solnca. Ta planet se nahaja recimo v dobi, ko se njega kemične vsebine ločujejo iz prvotnega stanja gorečega plina in kipijo na kraj planeta, kjer se združujejo v sorodnih masah in tvorijo one mineralske in rudninske zaklade, kakoršne gledamo dovršene in strjenje v naših bogatih rudokopih.

Kako silovito valovanje, kuhanje in vrenje, kak šum in dim, ves planet je tako rekoč zavrt od časa do časa v en rudečkasti dim in par, ki prekipeva v strmem oblačnem gorovju, skozi katero švigajo mogočni različno barvani bliski. Od časa do časa se ta meglena zmes raztrga in iz planetovega trupla vzkipi visok ognjeni steber proti nebu in okoli njega se potegnejo najkrasnejši ogneno barvani kolobarji, elementi bodočih kovin. Ves planet se prevleče večkrat s takimi kolobarji katerih krasote ne bi mogel naslikati nobenega slikarja čopič. V takem stanju puščamo ta planet, da še milijone let izvršuje na njem narava zanimivi proces. Od tu pa se podamo na drugo nebesno truplo. Ondi je že odločno drugače, tukaj se vrši proces nagleje, ker je to truplo mnogo manjše od prvega in ker se vsako manjše žareče truplo hitreje ohladi nego veliko. Tu namreč vidimo vnanjo oblako planeta v tolikem stanju, da tvori njega površje že goste vodene pare in je obdaje ozračje, v katerem bi se za silo že dihati dalo, dasi je še čudno soparno in atmosfera še prenapolnjena z metaličnimi izhlapki. Toda rajsko krasna je skorja planetova!

Dasi še prevladuje površje goreče morje razstopljenih mineralij, vendar obdaja isto že tako velik kontinent prave zemljate skorje, da je te plošče videti, kakor ogromne otoke sredi gorečega morja.

Toda kaki otoki so to!

Tu je pač vredno postati in si ogledati to krasoto! Znati moramo, da se nahaja na svetovih, ki so v tem štadiju ohlajenja kakor predstoječi, silna toplota in rodovita vodena sopara. V taki sopari raste narava upravidno. Zato se kar pred našimi očmi obraste tak otok z najbujnišo naravo. Kakor bi trenil, poženo velikani mo-

gočnih rastlin, sicer mehkega, a obsežnega debla in neopisno krasnega zelenja. To zelenje ni morda drobnolistno kakor zelenje našega zemskega drevja, kjer ob tako slabi toploti le počasi in leno poganja lističe iz olesenelih vej. Ne! To perje je veliko, široko kakor strehe naših hiš a prozorno, kakor bi bilo iz najfineje svile. Kajti tako nagla rast ne dopušča, da bi se zelenje še kakorkoli zgoščalo in postajalo neprozorno. Kaj pa še cvetje, ki poganja iz puhtechih tal! To cvetje bi se moralo nahajati v naših rastlinjakih! Stavim, ako bi le en sam cvet take vrste razstavili na zemlji, da vre ljudstvo iz vseh krajev zemlje, po železnicah in parobrodih, da ga vidi enkrat v svojem življenji, kakor si marsikdo zemljanov šteje v posebnost, ako je videl cveteti alóo-stoletnico. In takega cvetja je ondi toliko da pokriva vsa bujno preraščena tla, kakor mogočni cvetlični gojzdi najdivnejših barv in oblik. A kaj še vonjave, ki jih razširja okoli sebe tako cvetje! To bi ne bilo za naša trhla pljuča! Človek v bližini takega cvetočega otoka bi moral umreti, zadušiti se v p r e o p o j n i h v o n j a v a h.

Toda joj! V tem, ko se naslaja naše oko na tej krasoti, privre iz sredine planeta mogočen ogneni val, ves otok se nagne in kakor bi trenil, zasvrči in otok izgine v gorečem morju brez sledu. Tudi z drugimi enakimi otoki širom celega planeta se godi tako, zavrelo je v globočini, zašumelo je in v enem hipu ni več krasnih otokov, vse površje preplavlja goreča zmes, iz katere se valijo pari in trajalo bode zopet stoletja, da se napravi nova skorja, katero z vsemi čudi te prirode z nova pokoplje v sé nova moč gorečega valovja.

Cenjani čitatelj vidi, da sem prekoračil daleč nazor onih tesnoprsnih učenjakov, ki hočejo najprej z matematično natanjnostjo dognati možnost organskega

življenja na drugih planetih, predno izrečejo prepričanje, da se to življenje resnično ondi nahaja.

Je-li tega treba?

Je li treba videti vse to, ko nam nedostaje še primernih daljnogledov, potem še le izreči prepričanje, da se na drugih svetovih istotako nahaja rastlinsko življenje kakor na naši zemlji, katero imamo — en meter pred seboj? Reči moram: nepotrebno je, kajti tu nas učijo večni zakoni stvarstva dejstev, po katerih zaman iščemo s špektroskopi in različnimi daljnogledi in računi. In ti zakoni nam razodenejo vse, samo potrudimo se, razumeti jih.

Mi smo videli in se prepričali, da izvirajo vsi svetovi, toraj ne samo naša zemlja, iz enega prvotnega solnca, ki je bilo v začetku vseh stvari. Mi vemo nadalje, da so se vsa solnca zamogla izločevati iz centralnega trupla še le potem, ko je vsled étrovega pritiska na máso centralnega solnca in pa vsled neopisno burnega vrtenja istega okoli svoje osi, se združilo okoli središča tega solnca mnogo težkih mineralskih snovij, ki so potem silile po osvoboji.

Po izločenju prvega sekundarnega solnca se je izločilo drugo, tretje itd. in najbrže so odletela ta solnca v neizmerno daljavo neba iz raznih krajev površja materinega solnca na blizo h kratu. Vsa ta prva solnca, bodisi, da je bilo njihovo število malo ali veliko, so toraj bila in so odločno polnoma enake kemične vsebine.

Za temi solnci je izletela druga vrsta solnc, katera pa so bila že gotovo težje kemične vsebine, kajti bolj, ko se je centralno truplo vsled vrtenja zgoščalo in oteževalo proti sredi, težja in težja so postajala solnca, ki so

izletela v brezdanjost iz vedno zmanjšujočega se centralnega trupla. V katero serijo solnc spada naša solnce, je pač nemogoče doznati, vendar bi se lahko reklo, da nekako k srednji sêriji, kajti takó solnce naše sámo, kakor njega bližnji planeti, so že dokaj polni kovinskih snovij. V istem razmerju so bili različni po vsebini tudi iz sekundarnih solnc izleteli planeti in njihovi trabanti. V našem osolnčju je gotovo edino naša zemlja, ki ima take pogoje za razvoj organskega življenja. Planeti, ki so izleteli iz solnca prej ali pozneje, utegnejo imeti dokaj sorodnosti z njeno vsebino, vendar popolnoma enaki niso. Bodisi na Veneri, Marsu ali Jupitru so pogoji za rastlinstvo, toda to rastlinstvo ni enakih oblik z rastlinstvom našega planeta, marveč vsaka serija solnc je rodila v svojih kemičnih sestavah enake svetove z enakim površjem.

Toda ali mora za razvoj rastlinstva biti površje planeta enake vsebine, kakor je naša zemlja?

Ne in zopet ne!

V malih razlikah zaporednih snovij in njihovih množin v planetih raznih solnčnih sêrij so se razvila različna rastlinstva, kakor je celo na naši zemlji pod različnimi podnebji in različnimi mineralskimi vsebinami skorje, različnega rastlinstva.

Tako je toraj po tem kemičnem pravilu resnično, da imajo različna osolnčja tudi različno rastlinstvo, katero se v lastnosti mineralskih snovij planetov razlikuje po svoji organski sestavi in obliki. Prav gotovo je, da je narava na Marsu, ker je ta planet še enkrat dalji od solnca, kakor mi, drugačna kakor na naši zemlji. Kajti ne samo, da je ta svet slabše obsevan od solnca in ima zelo slabo solnčno toploto, marveč je tudi po svoji kemični vsebini odločno

drugačen, nego skorja naše zemlje in dokaj različniši od solnčne površine, nego naš svet. Rekli bi lahko potemtakem, da je zelenje na Marsu mnogo drobno listnišče nego je naše in se najbrže nahaja ondi največ smrekovih gozdov in kislega sadja ter malo duhtečega cvetja. Slabejše razvita priroda prihaja na tem svetu tudi od manjše množine oglenca in kovinskih parov, ki so veliki pospešitelji rastlinstva.

Vse drugače rastlinstvo se gotovo razvije na planetu Venera, ki je bližji solncu in tudi iz močnejše kovinske vsebine, in zopet drugače na Merkurju, solncu najbližjem planetu.

Po teh stalnih zakonih se razvija rastlinstvo tudi na vseh drugih svetovih, kateri se že nahajajo v primerno istem štadiju staranja, kakor naša zemlja in je polnoma izključena trditev da se nahaja med vsemi milijoni svetov le eden svet, ki (naša zemlja) hrani na svojem površju rastlinstvo. Kajti pogoji so za to, dasi različni, vendar sorodni na vseh svetovih. Da! Celo na malih asteroidih, ki gomazé v gostem številu daleč zunaj med tiri Marsa in Jupitra in ki nimajo od solнца skoro nobene toplote in svetlobe, se je gotovo razvilo za prav kratek čas rastlinsko življenje in je zopet izginilo pred temo in mrazom.

V istem razmerju, kakor rastlinstvo, se nahaja tudi rudništvo v različni podobi na raznih svetovih vsemirja. Tudi rudninski sestav površine planetov, oblika njihovih gor, množina njihovih voda — vse, vse je odvisno od slučajne kemične kompozicije njihovih trupel.

V isti stopnjatvi, kakor so se izločevali posamezni svetovi ali njihovi trabantje iz svojih materinih solnc po

težji in kakovosti svojih snovij, v isti vrsti so se razvila njihova mineralna površja. Potemtakem se brezdvomno nahaja svetov, čegar gorovje je n. pr. iz najkrasnejših, kakor biser bliščečih kristalov v najfantastičnejših oblikah. Prikazni, s katerimi v primeri je glasovita Jozemitska dolina v Severni Ameriki pravcata igračica*), so na teh svetovih gotovo prav navadne. Biser na biser, gorec v najčarobnejših barvah se dviguje drug nad drugega za nebo visoko med fantastičnimi divjimi vrtovi in okoli teh čud se razlivajo hlapecji in peneči se vroči studenci in strmi slapovi -- z eno besedo: domišljija naša naj si — seveda na podlagi že označenih zakonov razvitka svetov — vstvarja kakoršne koli slike na teh svetovih, prav gotovo se ne bode varala.

V kratkih potezah mi je še označiti povprečno sliko površja raznih svetov z ozirom na njih gorovje, vulkanizem, vremenske razmere in splošne elementarne dogodke.

Gorovje na strjeni površini svetov nastaja vsled stiskanja skorje planetove**). Čim se ob ohlajenju materije stiska in zmanjšuje planetova oblja, gručijo se gore in s tem stiskanjem v zvezi je tudi vulkanizem ali ognjeneti planetov in — potresi. Čem bolj ko se stiska skorja, tem

---

*) Jozemitska dolina je polna mogočnih, kakor stolpi visokih prozornih kristalov raznih barv in oblik.

**) Kakor verjetni problem mi je postaviti semkaj svoje mnenje, da glede višine gorovja na kakem svetu odločuje istotako kakovost mineralstva v njega površju. Svetovi z večjo kovinsko in težjo vsebino, toraj solncu bližji svetovi, imajo gotovo nižje gorovje, nego pa svetovi, lažje vsebine, toraj oni, ki so daleč od solnca. Luna, ker lažje vsebine, ima višje gorovje, nego naša zemlja in tudi več razprtih žilindrastih (kamenitih) mehurjev, propadov. Na Jupitru bode enkrat mogočno gorovje, ker je njega vaebina bolj dvigljiva, lahka.

huje poganja iz ognjenikov goreča vsebina. Na nešteti svetovih se vrši ta proces mej silnimi pojavi elementarnih katastrof. Ondi vidimo, kako šviga divji plamen iz strmih gor in se razliva kakor goreče morje v nižave; iz vročega para se delajo v družbi z vodencem siloviti oblaki, v katerih se neprestano vnemajo grozni bliski in neopisni grom pretresa zatuhlo ozračje. Mej nevihtami in gromom pak se dviguje visoko v nebo planetova skorja in ob strašnem gromu, polomu in tresku se tvorijo nova gorovja in se pogrezajo starejša v brezdno goreče materije. Reči se mora, da vse vesoljno stvarstvo odmeva od tega poka in poloma na milijonih svetov. Ne baš malokrat se tudi dogaja, da kak svet ko se je že popolnoma strdila njegova površina in je pognala na istej najbujniša narava, v enem hipu znotranjega pritiska strahovitim gromom razpoči in se potopi v ogjenjenem osrčju vsa krasota prej videzno mirnega površja. Taki svetovi, katerih ni bilo prej videti na našem obzorju, so se h kratu prikazali, kakor „velikanske nove zvezde“, katerih luč je v prvi hip zažarela, kakor belo solnce, a je bolj in bolj spreminjala svojo barvo iz rumene v rudečo in tamno rudečo, dokler ni zopet popolnoma izginila, — kajti na planetu se je v teku malo mesecev naredila nova temna skorja.

Tako smo videli zdaj pred seboj razne svetove, kakor se razvijajo na povelje Stvarnikovo v svojem skrivnostnem bitstvu. Mnogo od njih smo videli bliščati se v nepopisnem žaru, ki je lepši od solnca, ti so še v čistem plinovem stanju, drugi prebijajo krizo strjenja, njihovo površje se od hipa do hipa spreminja ob vihar- nem valovenju trdeče se skorje, zdaj je tamno, zdaj zopet žareče, tretji so zaviti v tolik dim in kovinski ter

vodeni par. da njihovega površja absolutno ni mogoče videti ker je vse ena edincata zmes ogneno tekoče žlindre spojene s parom in oblaki; četrta imajo že rajsko prirodno površje z najlepšo cvetočo naravo, péti so pusta skalna puščava, na katerih je že umrla vsa narava pod večnim mrazom; šesti so zaviti v večni sneg in led in sedmi niso drugega nego razdrapana črno-svitla žindra. Na mnogih svetovih vlada silna vročina in večna svitloba, kajti njihovo površje ni le obsevano po svojem centralnem solncu, marveč tudi po mnogih lunah, ki se vrte v razni velikosti in barvah svitlobe okoli njih; na mnogih je zopet komaj toliko svetlobe, kakor pri nas v mesečni noči, kajti predaleč so od svojega solnca in zopet mnogo je takih, kateri imajo večno noč in večni mraz, kjer bi vladal lahko obup in smrt, kajti ti svetovi so najbolj oddaljeni od vseh drugih, ti svetovi so otroci ali otrokovih otrok otroci prvih solnc, ki so iz materinega solnca vseh stvari bežali v največje daljave étrove praznote. Vsa družina neštetihih teh svetov tvori naše zvezdišče in vsi ti svetovi so v svoji prikazni in bitstvu zanimivi tako, da se jih človeštvo te zemlje ne nagleda, ako bi jih gledalo, dokler naš rod živi.

Zdaj pa prihajamo k najvažnejem vprašanju tega oddelka, k vprašanju

C. ali žive tudi na drugih svetovih živali in zlasti: ali so tudi na drugih svetovih inteligentna ali še inteligentniša bitja, kakor smo mi ljudje te zemlje?

Reči moram, da odgovor na to vprašanje ni tako težak, kakor bi se mislilo, kajti našli smo odgovor že

deloma v prejšnjem razpravljanju glede rastlinstva na drugih svetovih.

Prav odločno se sme trditi, da se tudi na mnogo drugih svetov n a h a j a j o živeča bitja, kakor na zemlji in na mnogih se bodo še porajala, ko nas ljudi na zemlji že davno več ne bo.

To stoji pribito in je že zapopadeno v večnih zakonih stvarstva, o katerih smo govorili v prejšnjih vrstah.

Mnogi trdijo, da zamorejo prebivati živa organska bitja samo na naši bori zemlji; tak nazor je omejen. Prvič moramo smatrati za veliko možnost, da se nahaja v oni sêriji solnc, v kateri je naše osolnčje, več planetov, ki so do malega popolnoma enake vsebine z našo zemljo. Na teh planetih je toraj absolutno dognano, da živi enako živalstvo in človeštvo, kakor je naše.

To je sicer globoka resnica, a resnica je in tudi prav lahko umljiva.

Za življenje ljudij in živali na zemlji je bilo treba stalnih pogojev, ki so se razvili iz kemične sestavine zemskega trupla. Ti pogoji so neka določena zveza oglenca, kisíka, dušíka itd. posebno pa so navezani na takozvane „b e l j a k o v i n e“. Razun tega morajo biti na razpolago v zadostni množini ogljenčeva kislina, voda, kisík in dušík. Brez teh pogojev je **zemsko** življenje nemogoče. Teh pogojev v tej zvezi pa se brezdvomno nahaja tudi na nekaterih drugih svetovih.

Ni pa nikjer rečeno, da je organsko t. j. telesno življenje mogoče le na podlagi teh pogojev, marveč ni izključeno, da se nahaja tem pogojem s o r o d n i h ali organskemu življenju še u g o d n e j i h pogojev na drugih svetovih, na drugačnih zračnih in mineralskih razmerah.

Ako so se v naših razmerah razvila t a k a živeča bitja, zamogla so se razviti na drugih d r u g a č n a.

Upliv zemske ali stvaritvene materije na razvoj organskih bitij opazujemo že na naši lastni zemlji, kjer so se pod raznimi klimatičnimi, a še bolj m i n e r a l s k i m i razmerami zemlje razvila najrazličniša človeška in živalska trupla. Vzemimo samo razloček med črnici Afrike in raznimi tamošnjimi narodi in med nami belokožci, potem tudi med živali tamošnjih dežel z živalimi naših krajev.

Kaj pa še razločki med raznimi svetovi raznih osolnčij !

Iz teh razlik moramo temveč sklepati, da se nahajajo na drugih svetovih, — ne na vsih ! — od nas različna inteligentna umstvena bitja. Tudi po svoji vnanji obliki so ta bitja od nas zelo različna. Na mnogih svetovih so toraj bitja veličastneje stási in divneje lepote obličja in brezprimerno višjega duševnega obzorja kakor je naše, pravcati „bogovi“ v primeri z nami.

Na drugih zopet grozne prikazni tamnobarvenega života in lica, v primeri s katerim so prebivalci Zambezija v Afriki pravcati angelji. Znanstveno bi se dalo skoro dognati, da so bitja, nastala na težji mineralski t. j. kovinski zemlji grjega lica, nego oni na rahlejših mineralskih plasteh*). Ako je ta trditev dopustljiva, potem smemo sklepati, da so bitja na svetovih z man šo kovinsko vsebino lepšega života in tudi čistejega duševnega obzorja, kakor na težkih rudnatih svetovih, kateri se nahajajo često v večji bližini centralnih solnc. Da se je mogla skorja naše

*) Znano je namreč, da se nahaja v takozvanih „vročih krajih“ zemlje več kovin, nego v r a š i polovici zemske oblje. Uzrok temu iskati ni moja stvar.

zemlje narediti iz težke zmesi, ki leži v zemskem osrčju, najgotoveje bi bil izpal naš rod vse drugače, morda grje.

Pa se vrnimo k prebivalcem drugih svetov, kateri prebivalci so naši pravi sorodniki in si v duhu oglejmo razne njihove naprave, s katerimi so si uredili svoje življenje. Naša domišljija nam dovoljuje seči v tem oziru kar najdalje možno in vender se tudi potem ne bi mnogo zmotili. Take naprave je le treba spraviti v zvezo primerno višim ali nižim duševnim obzorjem teh bitij, pa si zamoremo misliti, ali presežajo naše zemske naprave ali so celo na nižji stopinji kakor naše. Toda nam zadostuj, da se nahajajo tudi na drugih svetovih, t. j. tudi na drugih članovih velike svetovne družine bitja umstveno razvita in da nismo osamljeni na naši samotni zemlji tu doli. Vsi ti milijoni in milijoni, bivajoči na naših sorodnih svetovih se veselijo življenja kakor mi, morda tudi trpijo (?) podobno nam, vsakako pa odmeva preko širne večnosti mogočna pesem teh neštetihi milijonov pesem o slavi Stvarniku, čegar mogočnost sega tudi daleč čez meje naše tesne zemlje in katera pesem bode odmevala, in se razlegala še milijone in milijone let, dokler..... in tu smo pri poslednji točki:

D. Kakšen bode konec vsemu? Kako bodo končali svetovi, ki so se enkrat začeli?

Skoraj kruto je misliti, da bi moralo biti kedaj konec vsemu silnemu, krasnemu stvarjenju, ki se nahaja na neštetihi milijonih svetov in da bi bilo sploh kedaj konec teh svetov samih.

Ta misel je tako težka, da jo skoro neradi mislimo. In vender — in vender bode moralo vse enkrat končati, kakor se je začelo: — večno minljivi čas,

gospodar vsega minljivega v svoji neizprosni strogosti tako zahteva!

Da zamore biti „konec“ vsega, toraj konec tudi svetov, v tem nas poduči že silna resnica, da je vse p o k o n č l j i v o, kar se nahaja v stvarjenju. Ali ni vse ukončljivo na naši z e m l j i, ki je eden nepopisno majhni d e l vsega stvarjenja?

Ali ni že davno na zemlji znano, da se dá vse, vsaka stvarica pokončati in spremeniti v nič? Najtrši kamen se da spremeniti v nekaterih trenutkih v nevidni par — v nič! In človek! Ta trenotek še zdrav in vesel, zamore postati v malo hipih lahka meglica, nevidni pár, toraj — nič, nič, nič!

To vse je mogoče potom **fizike** in **kemije**, onih dveh mogočnih činiteljev, ki sta glavni moči v s e g a stvarstva!

Zdaj je le treba poznati pota, po katerih ta dva činitelja zopet ugonobita svoje začeto in završeno delo.

Ta pota so zopet le ona, po katerih je n a s t a l o vse stvarjenje.

V razumevanje tega nam služi zopet priprosta primera od prej.

Ono vozno kolo, oziroma ono kolo, katero smo vrtili obešeno na enem klinu, da so letele od njega kaplje, ni vrglo teh kapelj tako daleč od sebe, da bi se ne mogle vrniti več k kolesu, marveč popadale so zopet nazaj na to kolo. Druga primera, še boljša za naš slučaj, je sledeča: vrzimo kamen še tako visoko v zrak, vrnil se bode zopet na zemljo, ali kroglja, izstreljena iz topa v še take višine, vrniti se mora zopet k zemlji nazaj, kajti privlačna moč zemlje jo je potegnila na se, „privlačna sila“ je toraj ona moč, katera združi zopet razpršene dele v prvotno truplo.

Mi smo videli, da izvirajo vsi svetovi raznih osoln-
čij, planeti in njihove lune, iz enega t. j. njihovega
centralnega solnca, vsa ta solnca s planeti vred pa
da izvirajo iz enega prvotnega materinega trupla, iz
katerega so izleteli ob pritisku osrednje materije na razne
prostore vesoljnega êtra, v oni davni preteklosti „viharne
dobe“ tega solnca.

To materino solnce se nahaja v središču vsega
svetovnega stvarjenja*).

Čisto naravno je toraj, da morajo vsi svetovi en-
krat popadati nazaj v svoja solnca in ta solnca nazaj
v materino solnce. Mi ne moremo določiti, v ko-
liki meri se to povračanje posameznih svetovnih trupel
v svoja materina solnca že vrši, to pa je gotovo, da so
se taki dogodki že pripetili in najbrže tudi že na našem
solncu. Kajti nekako preračunjeno je, da se solnčno
truplo ohladi vsako leto za $1,8^{\circ}$ (stopinj), da bi toraj
že v dobi človeške zgodovine morale solnce iz-
gubiti najmanj $10,000^{\circ}$ vročine in da bi v neštetih mi-
lijonih let, kolikor časa že gori naše solnce na nebu,
moralo biti isto že popolnoma tamno in ohlajeno. Ker
pa to ni, marveč je še vedno silno goreče in svetlo, se
je moralo nekaj zgoditi, kar je njega vročino in svetlobo
obnovilo. Učenjaki so doznali, da se solnčna vročina
in svetloba obnavlja vsled stiskanja solnčne skorje in da
že ta silen dogodek zadostuje, obnoviti vročino in svetlobo
solnca za več milijonov let. Tudi padanje meteo-
ritov (t. j. kosov od razbitih svetov) ki se vrši v ve-
liki meri ven in ven na truplo solnca, obnovi dokaj njega

*) Čudno se mi zdi, da nčenjaki zvezdoslovja tako malo
ali celo nič ne omenjajo tega centralnega trupla in prostora v
êtru, kjer se nahaja.

moč. Vender še vse to ni zadostovalo, da bi bilo vrnilo solncu ono moč, ki jo danes še ima, marveč zgoditi se je moralo še nekaj prav izvenrednega. Ta dogodek je utegnil biti, da je že padel v solnce planet, ki je bil še bližji njega truplu, nego pa je Merkur in ta padec je obnovil solnčno moč do sedanje sile. Prav dokazano je, da se tiri trabantov okoli planetov in tiri planetov okoli solnca krčijo in krajšajo (luna se približa naši zemlji vsakih sto let za devet čevljev). Posledica temu mora biti da pade v solnce zdaj najprej Merkur, za njim Venera, za Venero pride na vrsto naša zemlja in potem zaporedoma vsi planeti z asteroidi vred, kolikor jih je vrglo nekdam solnce iz sebe.

Isto se bode godilo z drugimi osolnčji*).

Tak konec svetov v bodočih bilijonih let je neizogiben. Mogoč pa je konec svetov iz raznih osolnčij tudi že prej, mnogo, mnogo prej in ta konec je mnogo usodepolniši za bitja na teh svetovih.

Omenil sem že da se naše osolnčje t. j. naše solnce, naša zemlja in vsi planeti našega solnca pomiče okoli materinega centralnega solnca s hitrostjo 7 milj v eni sekundi in da potemtakem drvimo mi z zemljo naprej po praznoti z večjo hitrostjo, nego iz topa izstreljena krogla.

Vsa osolnčja se pomičejo z isto ali drugačno hitrostjo okoli prvotnega trupla. Ker je v vsakem osolnčju večje ali manjše število svetov, ki se vrtijo okoli teh solnc

*) To povračanje planetov v solnce označajo učenjaki na t. način, da bode padajoči planet, vlečen od solnca pri svojem padcu izšel iz sedanjega podolgastega (eliptičnega) tira in opisal bolj in bolj okrolo špiralasto črto, dokler se naposled s strašno močjo vrže v solnce. Ta padec nam najbolj predočuje vračanje ptiča škorjanca iz nebne višine k zemlji.

zopet po svojih tirih — je toraj neizogibno, da bi v tem blodenju tolikih milijonov svetov ne zadela po dva skupaj in bi se ne pripetila grozna nesreča, da se razbije drug ob drugega. Ta dogodek se najraje pripeti, ako se slučajno sreča dvoje solnc, ki se potegneta drug drugemu v obližje, kar se na vsemirju prav večkrat dogodi in se taka solnca sukata potem drugo okoli drugega. Z solnci vred se približajo drug drugemu tudi planeti teh solnc, ki se med seboj pritegujejo z svojo viharno privlačno močjo. Vsled tega približavanja se zmedejo tiri planetov in njihovih lun in nesreča je neizogibna. Tako razbiti svetovi letajo potem po praznoti okrog, kakor kometi in meteoriti, napolnjujejo tiri drugih svetov z svojo meglo in utrinki, dokler da jih privlačna sila teh svetov ne razkropi in potegne k sebi, da se izgubijo popolnoma.

Naši zemlji ne preti še v daljni bodočnosti nobena taka nesreča, ker zvezdogledi še niso zapazili nobenega tujega solnca, da bi se bližalo našemu.

Toda vrnimo se k stvari.

Po zrušenju solnčnih zistemov ali osolnčij bodo padala posamezna solnca nazaj v prvotno truplo, mnogo od njih prileti najbrže že združenih na svojih tirih v materino centralno solnce, ki bode vsled tega padanja zažarelo v novi moči. Ko pade zadnje solnce nazaj v osrednje truplo, tedaj bode tega trupla materija v tolikem stanu požara, da se zopet razidejo vse kemične spojine in postane zopet ona prvotna plinova snov, iz katere so se izločila vsa osolnčja.

V tej zmesi vesoljnega kaosa bodo gorela zopet vsa ta prekrasna svetovna trupla in ž njimi vse, kar je živelo lepega na njih.

In potem? Kaj bode potem iz tega vesoljnega trupla? Ali se v sili njegove moči prične novo življenje, — ali se izločijo z nova svetovi, kakor so se izločili pred bilijoni in bilijoni let? Morda res! In kdo ve, ako se tak dogodek že ni ponovil večkrat v brezkončni večnosti?

Tu obstanejo naše misli.

Naša tolažba je, da še minejo milijoni let v katerih bodo krasni svetovi na vseмирju živeli in da bode človeški rod imel morda še dolga, dolga tisočletja priliko uživati krasoto njihovega stvarjenja -- s e b i v k o r i s t i n s r e č o .

GRBGI DEB.

Na zemlji.

O poginu stvarjenja na našem svetu in o poginu človeškega rodu, s posebnim ozirom na naše socialne razmere.

Na svojem potovanju med svetovi smo videli, kako so nastala vsa svetovna trupla, kako se gibljejo, gnani po večnem povelju in smo tudi natanjčno videli začrtano pot, katero gredo nasproti svoji usodi, kadar se jim približa zadnja ura.

Pot nas je peljala v največje daljave neba, notri do poslednjega sveta vsevesoljnega osolnčja, kamor ne prodere nikdar človeško oko in katerih svetov svetloba že bi potrebovala stotisoče let, da doseže naše obzorje. Na vseh teh svetovih pa smo opazili eden in isti razvitek, eno in isto približevanje vrhuncu stvarjenja in isto hitenje h koncu in poginu, z eno besedo: videli smo svetove v raznih dobah njihovega življenja; od prve otročje dobe plinovega stanja, do mladeniškega valovanja njihovega ognjenega trupla, na katerem se je jela ustvarjati divna priroda, potem pa dalje do njihovega staranja in gori do visoke starosti, ko jih obdaja smrt in mraz. Videli smo tudi razne mrtvece stvarjenja, razbite svetove (komete), ki se vlačijo kakor žalostne megle po praznoti okrog in spominjajo z svojimi razvalinami, da je minljivo vse, vse, kar je bilo ustvarjenega in neminljiva da je le — brezbitnost.

Na tem svojem opazovanju smo toraj našli prepričanje, da se bode zgodilo isto kakor z drugimi svetovi, nekdam tudi z našo zemljo in z vsem, kar je ustvarjenega na njej.

To pa nas mora najživeje zanimati. Kajti, da poginjajo drugi neštevilni svetovi, kateri se nam prikazujejo v jasnih nočeh kakor drobne zvezdice in katerih največ niti ne vidimo ne — to nas niti ne vznemirja dokaj, ko pa se gre za našo drago zemljo, to nam gre do živega.

Kakor razvidno že iz prejšnjih odstavkov, čaka naše zemlje troje možnosti pogina.

1. zemlja se zamore potopiti zopet v solncu in zgoreti,
2. zemlja zamore zadeti z svetom kakega tujega osolnčja in se razbiti (postati komet) in
3. zemlja se zamore na isti način razbiti, ako bi vsled ohlajenja solnčnega trupla padla iz svojega tira in bi zadela kje ob kak tuj trdi svet.

Eden teh treh poginov je za našo zemljo neizogiben tako, kakor je neizogibna za nas naša smrt. Le določiti se ne da, kateri naciū pogina je bližji zemlji, ker je to že izven vseh računov in odvisno mnogo od samega slučaja.

Najbližji mogoč pogin naše zemlje bi bil le oni, ako bi slučajno iz kakega tujega osolnčja izbegli svet pribežal v tir naše zemlje in bi tukaj treščil ob njo.

Da se take nesreče dogajajo v stvarjenju, je gotovo, ker je nedvomno, da so v dobi stvarjenja že nekateri solnca se toliko ohladila in izgubila svojo moč na nje obdajajoče planete, da so le-ti zamogli pasti iz svojega tira in bežati daleč iz svojega osolnčja.

Takih svetov, ker so že davno postarani, tudi ni lahko zagledati na obzorju, ker nimajo nobene lastne svetlobe. Vender bi se njihovo bližanje že občutilo več sto let poprej na onem svetu, kateremu bi se bližali. Seveda nas mora navdajati groza, ako le mislimo, kaj bi bilo z nami, ako bi se eden ali drug navedenih slučajev pripetil že zdaj. Ako bi padla zemlja iz tira, bežala bi s tako hitrostjo po praznoti, da bi od samega piša vzelo konec, kar je živega na njej. Kaj pa še le, ko bi zadela ob kak svet!

Tu bi gledali, kako jadra proti nam strašna prikazen tujega sveta in predno bi se zavedli, udarila bi z zemljo skupaj s tako silo, da bi bilo v hipu pokončano vse. Pa tudi druge nezgode bi se godile na zemlji ob tem približevanju. Ognjeniki bi se odprli in bljuvali z mogočno silo ogenj in žveplo na zemljo, strahoviti viharji pa bi že v naprej pokončali vse, kar bi še količkaj živega ostalo — z eno besedo: to bi bil dogodek, kakoršnega opisati ni mogoče!

Toda take nesreče se za našo zemljo pač še stotisočletja ni bati, to pa že radi tega, ker se baš naše osolnčje ne nahaja v posebno številni bližini svetov, kjer so take katastrofe mogoče in morda tudi kaj navadnega.

Še manj se je bati, da bi celo naše osolnčje že kmalo zabredlo v kako tuje osolnčje, kajti vkljub temu, da jadramo z solncem vred s hitrostjo 7 milj v eni sekundi okoli centralnega solnea preko raznih svetov, vender se še ni prikazalo nobeno tuje solnce na tiru, po katerem se vozimo mi; najmanj pa se je bati, da že v najbližjih stotisočletjih izgubi solnce svojo moč, ali da pade zemlja v taki dobi nazaj v solnce.

S tega stališča se za našo drago zemljo toraj ni bati nobenega pogina, kajti, kadar se to zgodi, najbrže na zemlji ne bode več človeškega rodu.

So pa nadalje nevarnosti pogina za stvarjenje, ki se nahaja na površju naše zemlje. To stvarjenje zamore poginiti, brez da bi se razbila na kose zemlja.

Teh nevarnosti je več in so nekako sledeče :

1. nov „vesoljni potop“,
2. vsled solnčnega ohlajenja in
3. vsled izmanjkanja vode.

Vsi ti trije slučajji so seveda tudi usodepolni za obstanek človeškega rodu, kateri spada med „prirodno stvarstvo“ zemlje.

1. Zemsko stvarjenje zamore enkrat poginiti po vesoljnem potopu.

Kakor je že obilil vesoljni potop enkrat vso našo zemljo, kar se je godilo v oni mlajši dobi zemskega površja radi obileje mokrote in njenih parov, tako zamore obiliti tak potop zemljo zopet.

Ta potop pa utegne provzročiti približanje lune naše j zemlji. Tu moramo najprej omeniti česar sem se dotaknil že v odstavku glede porušenja osolnčij, da kakor popadajo enkrat v poznih milijonih let vsa planetna trupla v svoja solnca in ta z vsemi svojimi svetovi združena zopet v prvo centralno truplo tako popadajo i najprej k truplom planetov njihove lune. Naša luna pade k zemlji in se bode potem združena ž njo vrtela dalje okoli solnca, dokler ali treščite obe skupaj v solnce, ali pa jih morda tudi dohiti nesreča, da se razbijeta ob kak drug svet in se kot razvaline poizgubita po osolnčjih.

Luna se približa zemlji vsakih sto let za celih devet čevljev. Ako bi se tir lune od časa do časa, t. j. od tisočletja do tisočletja ne spreminjal, lahko bi izračunali, v kolikem času prileti luna, ki je oddaljena od nas 50,000 milj, na zemljo.

Kadar se približa zemlji ta čas, nastopiti utegne nova vesoljna poplava vsled dvignjenja morja iz njegovih globočin. To dvignenje se bode vršilo polagoma po privlačni sili bližajoče se lune. Vode morja bode prestopile svoje bregove in se vrgle s strašnim gromom in viharjem na suho zemljo. Lahko si je misliti, kaka groza bi obšla takrat človeški rod, ako bi se še nahajal tu na zemlji. Ljudstva bi bežala pred prodirajočo vodo, zapuščala bi svoja bivališča v mestih in vaseh in se jela seliti v gore. Vse bi se spraznilo, ves promet bi obstal, zapustivši žalostne sledove življenja. Voda pa bi drla više in više, zalivala mesto za mestom, preplavila vse nižave in jela hiteti tudi proti bregovom. Kajti bližajoča se luna bode z svojo močjo vlekla silovito vse vodovje oceana k višku. Obupno bi zrli ljudje z višav doli na svoja draga poplavljená bivališča, dokler bi dohitela voda tudi nje in ž njimi vred zalila vse zemsko površje.

V poslednjem trenutku pa bi zagrmelo lunino truplo z strašno hitrostjo na zemljo in konec bi bil vsega.

Seveda bi se v tem času pojavljale na zemlji še druge grozne reči. Kajti znati je treba, da ima tudi na notranje zemsko jedro luna velik privlačni upliv. Ta upliv bi provzročil, da bi se z nova odpirali ognjeniki in bljuvali žveplo v zemsko ozračje, ki bi bilo potem-takem v kratkem vse okuženo, v tem zraku ne bi mogla živeti nobena stvar. Poleg vulkanov bi silovito delovale

moči viharjev, ki bi razdejali najbrže vse, kar stoji in leži. Vsega tega bi bila zmožna naša „mila lunica“, ki danes tako nedolžno gleda doli na nas v lepih „mesečnih nočeh“.

Seveda ne moremo govoriti kakor o kaki gotovosti, da baš naša luna provzroči na zemlji vesoljni pogin, kajti ne ve se, ako ne nastopi prej oni usodepolni trenotek, katerega se nam je, oziroma našim poznim potomcem, resneje bati, namreč :

2. Stvarjenje na zemlji pogine vsled primanjkanja vode.

Za to možnost govori že zgodovina postanka naše zemlje. V početku en del vrtečega se ognjenega pára izločila se je ob vedno hujem stiskanju in ohlajenju od osrednjega solnca in je pričela potem svojo pot okoli tega solnca in okoli svoje osi. Prebila je potem v svojem razvitku dobe, kakoršne se vršijo na vseh osolnčjih, in svetovih, seveda v primeri z njeno velikostjo tudi v manjši ali večji meri t. j. najprej bela, pozneja rumena in še pozneje rudeča ognjena kroglja, prikazala je tekom tisočletij več in več pég, t. j. plošč strjene skorje, dokler da se je njena masa strdila v nekako goreče „testo“, kakor ta dogodek sploh opazujemo pri ohlajajočih se raztopljenih kovinah. Naposled se je vse zemsko površje v toliko strdilo, da ni imela zemlja več lastne svetlobe in se je pričelo na njej razvijati rastlinsko življenje pod pritiskom mraza in mokrote. Bolj ko se je zemlja skorja ohlajala, več je vlekla v se mokrote. To se vrši še vedno in v teku bodočih stoletji bode ta naravni dogodek dovršil oni proces, katerega učenjaki prorokujejo, namreč zemlja skorja bode popila vso na površju

nahajajočo se vodo, toraj tudi vsa morja, in vode bode zmanjkalo rastlinstvu.

Za resničnost te trditve velja dokaz, da so se že do današnjega časa skrčile vse vode našega zemskega površja, kar vidimo na vseh rekah in potokih. Reke, ki so prelivale v širokih strugah naše doline, skrčile so se v neznatne potoke in le veliki nasipi še pričajo, kodi so tekle v onih pradavnih časih.

Ako pa zmanjka na svetu vode, potem bode tudi težka za obstanek.

Doznalo se je, da popija vodovje zemlje g o r e č e z e m s k o j e d r o, ki se bolj in bolj hladi in trdi pod sedanjo trdo skorjo. Dasi je skorja naše zemlje debela že blizo 20—30 milij, vendar še vsa zemlja ni obdana z debelejšo skorjo, kakor v primeri jajčna lupina nad tekočo jajčno vsebino. Ako se že v globočini 66 kilometrov nahaja v skorji 2000° vročine, in je v jedru zemlje take vročine, da bi se v njej raztopil tudi najtrši kamen iz vrha zemlje, tedaj je pač verjetno, da ne zadostujejo vsa morja, da ugasijo tako vročino.

Izračunjeno je, da se morja znižajo proti jedru zemlje vsakih tisoč let za 20 metrov; koliko izgine pa v tisoč letih potem plitvih r e k i n p o t o k o v? Skoro si smemo misliti, da bi utegnile v tisoč letih že blizo izginiti vse naše manjše reke s površja in da bodo oni pozni rodovi v tem oziru manj srečni nego smo mi, ki se še lahko radujemo na naših lepih šumečih vodah.

Ako čez kakih deset do dvajset tisoč let izginejo vse vode z zemskega površja, tedaj si zamoremo misliti, da bodo tedanji človeški rodovi že blizo na kraju z svojim obstankom kajti ob zmanjkanju vode bode

trpelo tudi rastlinstvo in to je vendar eden glavnih pogojev našega življenja.

3. Zemsko stvarjenje utegne poginiti vsled solnčnega ohlajenja in v tega nasledkih.

Kakor že znano, solnce, ki je „oče“ te zemlje, se že izdatno stara. Kakor sem že omenil, se dela na površju solнца že prav močna skorja. Nemalokrat se prikažejo na solncu plošče, ki merijo do 9000 geografskih milj, ki so toraj večje, kakor vse zemsko površje; opazovalo se je tudi že plošč, ki so merile do 30.000 geografskih milj in ki so pokrile do 716 milijonov štirjaških milj solnčnega površja. Mnogokrat se je že pripetilo, da so se te plošče tako združile in pokrile solnce, da je bilo njih upliv na njega svetlobo in toploto opaziti brez posebnih priprav. Priti pa mora čas, ko bode solnčno površje tako zakrito s skorjo, da bodo isto le težko prodirali ognjemeti in se bode vsled tega popolnoma strdilo. Otemnenje solнца pa bi imelo sledeče nasledke; po ohlajenju solnčnega trupla se napravi na njem voda, kakor se je napravila na zemlji; že danes se nahajata na solncu plina, ki se imenujeta vodenec in kislec, katera se pa radi presilne vročine v solncu še ne moreta združiti. Ko pa se solnce ohladi, se bodeta ta dva plina združila in združena napravila vodo. Ob tem združenju vodenca in kisleca pa nastane tudi razstreljivi plin. Ta plin v takih silnih množinah na solncu pa mora provzročiti hipno razstreljenje solnčne skorje in na novo vzplamtjenje solnčne svetlobe in toplote v nekdanjo.

Ta dogodek pa bi pomenil smrt vsemu življenju na zemlji, ako bi se tedaj še tu nahajalo. Kajti tako rastlinstvo, kakor i ljudje, navajeni morda na razmere

ob ohlajenem solncu, bi pod pritiskom silne vročine in svetlobe morali brez dvoma poginiti.

To bi bili torej trije slučajji nevarnosti za obstanek zemskega rastlinstva, katera nevarnost se utegne pojaviti v bodočih tisoč in tisočletjih.

Vprašanje pa je, ali se bode še nahajal na zemlji človeški rod v onih davnih, davnih dobah? Ali bode doživel naš rod dobe, v katerih se utegnejo z našo zemljo goditi vse te reči? Ali ni temveč mogoče, da zadene naš rod prej kako druga nesreča, da izgine raz zemljo, še predno bi nastopile zanj omenjene nevarnosti?

Tu smo zdaj ob oni glavni točki, katera bi pomenila za človeški rod **katastrofo**, ki bi pometla človeštvo raz površje zemlje in katero katastrofo bi si zakrivilo človeštvo po lastni neprevidnosti, po samosvoji krivdi?

In tu si moramo res staviti vprašanje: ali je razumno, da iščemo nevarnosti za človeški rod — v kometih in drugih elementarnih dogodkih, ko pa je ta nevarnost mnogo bližja, mnogo g o t o v e j a?

Na na širnem prostoru neba, dragi čitatelj, se nahaja oni nevarni „komet“, ki s svojim strupom razjeda obstanek človeške družbe, marveč — **ta „komet“ je v nas ljudeh samih, je v naši naravi, je v naši slabotni trohneči materiji!** V n a s s a m i h je oni „konec sveta“, katerega se moramo v resnici bati, pred katerem „konec“ nas mora biti groza in strah!

Ali se hočemo v resnici teh besedij prepričati prav na verjetni, da, bi rekli, znanstveni podlagi?

Da bodedo stvar bolje razumeli, podajmo se zopet nazaj k izvoru vseh stvari.

Od kod izvira človeški rod?

Mi ne moremo baš trditi, kedaj in kako je nastal človek, zadostovati nam mora, da je ustvaril človeka Bog, kakor je ustvaril tudi vse drugo, kar je minljivega. Toda iz česa je ustvarjen človek, to zamoremo vedeti, o tem zamoremo in smemo govoriti.

Da je bil v oni prvotni vrveči, plinovo goreči materiji, iz katere so se porodili vsi nešteti svetovi in v katero se bodo zopet povrnili, ko dotečejo svoj naravni tek, — da je bil v oni materiji že tudi človeški rod, to je gotovo. Ta materija je hranila že v sebi vse one pogoje, ki so omogočili vstvarjenje človeškega trupla.

Kakor omenjeno, so ti naravni pogoji: vodik, kisik, dušik itd. glavno truplo pa sestavina beljakovin. Razun tega morajo sodelovati na tvorbi človeške materije tudi oglenčeva kislina, voda, kisik, dušik v zadostni množini in v gotovih razmerah. Ako je le eden teh pogojev nedostaten, je nedostatek škodljiv obstanku človeškega života. Vse te snovi pa so tako nežne, da se raztopijo že ob toploti 70 stopinj celzija, torej mnogo manj nego ob vročini vrele vode.

Te snovi so se zamogle združiti le ob posebnih razmerah toplote na našem planetu v dobah njegovega razvitka, ko njega lastna vročina ni več znašala mnogo čez 70 celzijevisih stopinj.

Toda te snovi so bile v onem početku tako zadostno zastopane na našem planetu, da se je iz njih zamogel v onih dobah razviti krepak človeški život. Da je bil prvi človek in za njim prvi človeški rod krepak, orjašk, o tem ni da bi še dvomili. Ves naš rod, kar ga je privrelo iz prvotnih tal našega planeta, je bil orjaški, planetarno jak in močan.

In tak bi moral tudi ostati, ako hrani zemlja in njeno ozračje še vseh pogojev za krepek in naravni razvoj in obstanek človeškega rodu.

Kolikor nam je znano, hrani naš planet še vseh teh pogojev v zadostni množini. Ogljenec in kisik, ta dva glavna pogoja za naš obstanek, dasi jih porabi prav ogromne množine zemsko rastlinstvo in mineralski sestav zemske skorje, vrača se našemu ozračju zopet iz osrčja naše zemlje potom vulkanskih izbruhov, vrelih studencev itd. ki dajo nepretržno silnih množin teh snovij, prehajajožih v naš život. Ako pa je teh in tudi drugih naravnih pogojev še za tisočletja dovolj, da se od njih vshrani krepek človeški naraščaj, kako pa je mogoče, da človeštvo že v naši dobi tako silno hira in slabi?

Odgovor na to ni baš težak.

To prihaja od hitre porabe teh snovij v človeških truplih, za katere snovi človeštvo ne mara skrbeti, da bi jih nadomestilo ali prehitro in potratno porabljenje istih zaprečilo.

In to bi človek lahko storil!

Doznali smo toraj, da človeštvo hira in zamore poginiti :

A) *Vsled oslabeledosti.*

Resnico tega opazujemo vsak hip in najboljši dokaz za to nam je dejstvo, da človek v teh časih ne doživlja več onih visokih starosti, kakor jih je doživljal pred več sto leti, marveč da povprečna človeška starost, danes znaša le še 30 let.

Ta številka bi nas morala prav resno vznemiriti in nas prisliti, da pričnemo razmišljati o pravih uzrokih te prikazni v našem rodu in o sredstvih za odstranjenje

istih, kajti baš ta številka nam razločno pove, da človeški rod ni tako trden, kakor bi se mislilo in da, kakor zadostuje najmanjša stvarica, da ukonča posameznega človeka, ravnotako se utegne kaj dogoditi, ali se že dogaja, kar zamore ugonobiti pred časom ves vesoljni človeški rod.

In to je ono, o čemer bode govora v naslednjih odstavkih in prosim cenjenega čitatelja, da mi sledi z največjo pozornostjo na poti tega opazovanja.

Kateri so toraj pravi uzroki slabljenja in hiranja človeške materije in v koliki meri se to hiranje širi med vse prebivalstvo naše zemlje?

Ako obrnemo svoj pogled širom vse zemlje in pogledamo v vse sloje človeške družbe in sicer od najvišjega olikanca doli do zadnjega idijota, od največjega bogataša in veljaka do najnezatnejega prosjaka; — dalje od zavednega kulturnega človeka Evrope in Amerike pa do živinodivjega Samojeda skrajnega Severa ali skrajnega Juga — — povsodi, povsodi gloje na človeštvu eden in isti črv preranega pogina, črv oslabeledosti človeške materije.

In še enkrat: kateri je glavni **uzrok** temu oslabljenju?

Glavni uzrok temu pojavu je: — **egoizem človeške naravi!**

Teško bi bilo najti v sestavi človeške materije temelj tej lastnosti, nje pravi izvor in radi tega se moramo zadovoljiti z izrekom: da je človeški prirorjeninagon po ohranitvi samega sebe in po uživanju tega, kar mu nudi užitnega planet, iz katerega se je rodil, — ta nagon da je zapopadek človeškega egoizma ali samoljubja.

Iz te lastnosti se je v človeku razvila strast, ki zdaj u k o n č u j e ono, za čegar o b s t o j hoče skrbeti, človek z svojim egoizmom toraj u g o n o b l j a materijo svojega života, za čegar o b s t a n e k in užitek se bori na življenje in smrt!!

Ta strast se je pojavila iz človeka že takoj, ko se je porodil na zemlji njegov rod in toraj smemo reči, da človeški rod že d e l a n a s v o j e m u n i č e n j u, o d k a r o b s t o j i.

Egoizem je prirojen tudi vsaki drugi živi stvari na zemlji, da, celo vsaki rastlini: vse hoče od zemlje to, kar ga hrani, pa če bi bilo tudi v škodo in pogin drugega individuva.

Toda dočim divja žival in rastlinstvo ne terja od zemlje več, kar potrebuje za hranitev svojega života, si je uredil človek svoje življenje tako, da zahteva in tudi vzame od zemlje več, kakor potrebuje za hranjenje svojega života in če je to tudi v neizmerno škodo svojemu bližnjemu, ki je tudi otrok planeta, z enako pravico do obstanka. Kajti človek je dobil iz tega planeta zmožnosti za taka pridobivanja in ta zmožnost je ono, kar ga d e l a n e v a r n e g a n e l e o b s t a n k u s v o j e g a b l i ž n j e g a m a r v e č t u d i s v o j e m u l a s t n e m u o b s t a n k u.

Iz te zmožnosti, t i r a t i m o č e g o i z m a d o s k r a j n e g a, so se potem razvile vse človeške naprave, vse one socialne razmere, v katerih tiči kál prežgodnjega pogina človeškega rodu.

V teh socialnih razmerah so se potem razvili uzroki oslabljenja človeške materije, ki so:

- a) krvna strast;
- b) duševni napori, s k r b z a o b s t a n e k, skrbi sploh, žalost, jeza in splošni dušni boji;

c) prenaporno telesno delo ;

d) slaba hrana ;

e) škodljivi zrak itd. itd.

O vseh teh uzrokih je treba dosledno razpravljati in s tega stališča prerešetati vse naše življenje in razmere, ki prouzročujejo prenaporno porabljenje najvažnejših delov življenjskega soka. Da pričnemo :

a) krvna strast.

Strast je podlaga boleznim, nemški pregovor pravi: Leidenschaft (strast) ist. was Leidenschaft, (strast je to, kar prouzroča trpljenje ali na kratko: strast prouzroča trpljenje).

Vzemimo samo eno strast, katere nočem izreči z imenom na tem kraju in katera strast pomori velik odstotek človeštva, — ali je še potrebno, da omenjam posebej vsih silnih posledic te strasti za človeško družbo? Ni mi tega treba, ker me večina mojih čitateljev dobro razume. Ta strast vprvič čezmerno pospešuje v človeškem životu tok krvi in prouzroča naglo izločitev onih snovij, ki so podlaga krvni delavnosti. Tako razburjana kri se skoro utruji in oslabi tako, da postane lena, nedelavna, bolna. In vendar znamo, da kri omogočuje v človeku zdravo prebavljanje hrane in nareja v njem neobhodno potrebni krvni ali životni sok. Ako pa človeški želodec ne more prebavati, ustavi se vse delovanje telesa in kaj je posledica? Gotove in mnogovrstne bolezni želodca, krvi in drugih delov telesa. Kaj pa še pride ob izmanjkanju krvnega soku! Tu je prvi nasledek oslabljenosti živčja in oslabljenje vsega telesnega organizma sploh. Ta strast pa nemalokrat neposredno zastrupi vso kri in posledice takega

zastrupljenja so tako grozne, da nas mora biti strah o tem govoriti.

O tej strasti se pravi, da je navadno p o d e d o v a n a, ker ni lastna vsem ljudem v enaki meri, oziroma so nekateri ljudje popolnoma brez te strasti. Vender pa je istina, da izvira ta strast iz e g o i z m a. Človek hrepeni po uživanju in da doseže cilj t a k e m u užitku, ne pozna dostikrat nobene ovire, prodril bi najmočnejši zid, prebredel najglobočjo vodo, žrtvoval življenje svojega bližnjega in kdo ve kaj še, da doseže to, k čemur ga vleče ta silna strast. In ko je to dosegel, ko je nasitil svojo strast, kaj potem? Navadno se je prepričal, da je postal pomilovanja vredna žrtva onega strašnega duha svoje krvi, ki ruje v njem in mu pokončuje mlado življenje. Le pogledjmo v one vrste ljudi — povprečno so to več moške nego ženske osebe — v katerih je zavzela gospodstvo ta strast, kaj vidimo na teh? Ne zdravih in krepkih trupelj, marveč le b e d n e ž a l o s t n e s e n c e istih, na teh prikaznih vidimo, kaj napravi krvna strast iz človeka.

Krvna strast je toraj oni „podedovani greh“, katerega je človek prejel neposredno iz prvotnega stvarjenja: kakor je sila prvotnega gibanja stvaritvenih snovij, ki je s v e t o v e s a m e tirala do njihovega o s l a b l j e n j a in s t a r a n j a, tako je tudi ta elementarna sila v č l o v e k u, ki se pojavlja prva in najhuje kakor življenje (pomnoževanje) in njega — u k o n č e v a n j e.

Tega elementarnega pojava v človeštvu zatreti ni mogoče, ker bi s tem zatreti morali človeštvo samo, toda pokazati bi se moral človeštvu način, kako da hranjuje

s tem najdragocenejim žarom, ki je ob enem žar njegovega življenja.

Nekateri modri ljudje navaajo človeštvo k delu in raznim duševnim vajam, da ga odvrnejo od te zapravljivosti z najdražjim, toda to se mi ne zdi prava pot za odvrnitev zla, kakor se bode pokazalo v sledečem, marveč treba bode najti novih sredstev in potov, toda — o tem pozneje. V tem zadostuj, da posledice krvnega greha zanašajo oslabeledost in razpad človeške materije potom boleznij itd. v vse kroge človeške družbe in postajajo usodepolne za človeštvo še poznih časov.

„Številka 30“ (današnja povprečna starost!) govori skrivnost, a grozen govor o tem kapitlu našega življenja!

Strast pijančevanja zamori v truplu živahnost delovanja krvnih sokov, ki vsled tega izgube svojo moč, nadalje oslabi živčje, v poglavitnem pa upliva pijančevanje na želodec. Pri vsakem pijancu opazujemo, da malo jé, zakaj? Ker nima veselja do jedi, ker mu želodec, v katerem je pijača zamorila prebavne sokove, ne prebava. Ako pijanec uživa še zdrave in naravne pijače, a dela to nezmerno in trajno, mu te pijače z svojo vsebino alkohola in kisline že zamore prebavni sok, kaj pa še, ako uživa pijače, kakoršne se prodaja v naših časih? Tu so umetna kemična vina, v katera brezvestni špekulantje nemalokrat namešajo strupenih, zdravje razjedajočih snovij, nadalje je vsakovrstno **žganje**, zvarjeno po istotako brezvestnih, denarja lačnih ljudeh, kar silno škoduje človeškemu zdravju, kajti trajno uživanje žganja ne zamori le v želodcu prebavnih sokov, marveč pokonča v človeku vse drobje, ves telesni sestav!

Ni treba še mnogo govoriti o nasledkih žganjepitja, saj se nam najžalostneje kažejo, kamor skoro pogledamo v teh časih. Oglejmo si pa tudi nasledke te strasti za človeško potomstvo. Kakor i krvna strast onemogočuje krepko potomstvo, ako dospe na skrajni vrhunec, isto je pri žganjepitju: po tej strasti oslabljeni, izžgani človek ne more računati na zdravo potomstvo, — in kak mora biti konec, ako se to ukončevanje človeške materije vrši ven in ven, desetletja in še dalje?

Oni, ki se ni zaklel proti človeškemu obstanku in ki ima le iskrico zdravega še čuta v sebi — oni naj o tem premišluje, kajti ti nasledki postajajo usodepolni že za vso človeško družbo.

b) duševni napori, skrb za obstanek, skrb sploh, razburjenje, žalost jeza in splošni dušni boji.

Že kakor nekaka posledica v prejšnem odstavku omenjenih strastij in njihovih nasledkov bi se smelo imenovati to, o čemer nam je razpravljati v tem članku, kajti v stvarjenju izvira eno iz drugega, eno je drugemu podlaga.

Tako zamoremo reči, da je po strasteh oslabljeni človek mnogo pristopniši tu omenjenim borbam, kakor pa bi bil popolnoma zdravi. Pri tem je le treba vprašati: koliko pa je ljudi danes še na svetu, ki bi ne nosili že v svoji krvi káli nasledkov strastem svojih prednikov? Iščimo!

Duševni napori vsake vrste, ako so isti težki, uplivajo škodljivo tako na možgane kakor i na živčje in želodec; ako je le eno teh organizmov moteno, čuti to takoj vse truplo, katero je potem dovzetno tudi za druge bolesi.

Težkih duševnih del, vztrajnega duševnega dela bi si ne smel nalagati nikdo, komur je ljubo zdravje in dolgo življenje. Toda, ali je to mogoče v naših časih?

Najhujši vseh duševnih naporov pa je skrb za obstanek života. Marsikdo mojih čitateljev je gotovo že skušal, kaj je ta skrb, ki gloje na srcu in duši noč in dan in izpodkopava zdravje in življenje na kruti način. V skrbi za obstanek, zlasti ako traja ta skrb predolgo, morda leta dolgo, trpi ves človeški život, v prvi vrsti pa želodec, potem možgani in srce.

Vsak duševni napor provzroči hitreji tok krvi kar čutimo v tem, da je truplo človeka v trenutkih, ko ga muči skrb, mnogo bolj vroče, nego v normalnem stanju; srce bije hitreje, v možganih vtripa burno žila, vse truplo je, kakor bi gorelo — — in v resnici tudi gorit! Kajti v krvi gorita najvažnejše življenjske snovi, ogljik in kisik in teh snovij v takem stanju duše pogori ogromne množine. Ker pa je v takih slučajih zelo težko nadomeščati v primerni množini te izgorele snovi, zlasti ogljik, kateri tvori zadostno množino potrebne hrane, mora nastopiti reakcija: truplo jame slabeti, želodec je v neredu, možgani otrpnejo in srca se je lotilo nevarno stanje, ki postaje nevarniše, čem dalje traja skrb, ali včasih tudi čez tako dobo. Mogoče si je toraj misliti posledice takega položaja človekovega za vse njegovo zdravje: možgani, t. j. njegova „glava“, ki morajo misliti na pridobitev življenjskih sredstev za se in svoje drage, so oslabei v skrbeh in ne morejo več zdravo misliti in nasledek tega zopet ne more biti koristen obstanku. In srce! Srce, katero je izmučila borba in skrb, je postalo jako občutljivo, da nemalokrat zadostuje najmanjši telesni napor, da obnemore.

Pa tako bi tako zadeti človek mogel v enem hipu umreti, bi še bilo včasih dobro. A največkrat prenese strup svoje nesreče na svoje potomstvo, ki mora potem nadalje nositi nasledke njegovih dušnih in telesnih muk, izvirajočih iz skrbij za obstanek. Le natanjčneje si oglejmo to stvar, pa bomo videli resnico teh besedij.

V isti meri, kakor skrb, upliva tudi splošno duševno razburjenje, jeza, žalost itd. škodljivo na zdravje človekovo. Razburjenje v srdu, ako živi človek v razmerah, v katerih se to vse ponavlja od dne do dne, kar je v nižjih slojih človeške družbe po mestih že nekaj navadnega, pa upliva pogubljivo tudi v drugem oziru. Ker je človeško lice zrcalo njegove duše, zadobiva to lice v stalnem dušnem razburjenju izraz surovosti in posledica temu je — nelepota lica. To opazujemo pogosto.

c) prenaporno telesno delo.

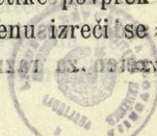
Skoro tako, kakor duševno trpljenje, upliva škodljivo na zdravje in razvoj trupla pretežno telesno delo. Čem bolj se preoblaga organizem telesa s težo mehničnega opravila, t. j. čemveč ko mora človek vztrajno težko delati, temveč porabi življenjskih snovij, ki izgorevajo v burno mej delom pretakajoči se krvi. Zato treba delavni človek mnogo večje množine tečne hrane, nego pa oni, ki malo ali nič ne dela. Gorje mu, ako bi te hrane ne imel, njegovo truplo bi ob trpljenju naglo hiralo in umrlo. To se pa žal dogaja stotisočerkokrat v današnji dobi. Nasledki tega pojava pa tudi neizostajajo. Truplo ob naporu delu hira, kajti pretežno delo prenapenja živčje, razdevlje želodec in utruja pljuča in drobje, z eno besedo: ves telesni sestav trpi in postaja več in več dovzeten za raznovrstne bolezni, katerim se tako oslABLJENO

truplo ne more ustavljati, marveč jim le premnogokrat podleže.

Vsakdo si zamore sam delati primero, v koliko je škodljivo zdravju prenaporno telesno opravilo, s katerem v zvezi je neštevilnih drugih nevarnosti za zdravje in življenje, namen moj je bil, pokazati tudi na ta uzrok oslabljenja človeške materije, ki skupno z drugimi deluje na prezgodnjem poginu človeškega rodu. Toda dalje!

d) slaba hrana.

Človeška hrana mora biti taka, da obstoji iz tolikih delov redilnih snovij, kolikor jih povprečno potrebuje človeško truplo, da se ohrani. Glavna dela hrane sta ogljenec in beljakovina. Take hrane treba vsako človeško truplo, ker je odvisen od teh snovij njega obstanek. Ako človeško truplo ne dobi v sé onih redilnih snovij, katerih potrebuje, da se po zakonih narave razvija, raste in ohrani, tedaj mora to truplo — tudi, ako bi je v tem ne ukončevale še druge prej omenjene stvari — počasi goma oslabeti in poginiti, ob enem pa prenesti kal svoje oslabeledosti tudi na druga trupla. Kajti ob slabi in nezadostni hrani se pokvarijo krvni sokovi in s takimi sokovi pokvarjeno truplo je le v nesrečo onim, ki so z njim v najožji dotiki. Vse take stvari lahko vidimo v življenju po mestih. Ondi, v ubožnih krogih, kjer povprečno ljudstvo nima, s čemer bi se hranilo in preživljalo in se dostikrat hrani od odpadkov, za kakoršne bi niti ne marala žival, — ondi, kjer gloda skrb za obstanek noč in dan na ubogih srcih človeških, ondi imajo svoj izvor vse možne človeške bolezni od bjetike povprek do raznih nalezljivih boleznij, katere poimenujemo izreči se človeku gabi in studi.

Kajti ob nezadostni in nezdravi hrani in o slabem gujilem zraku, izgubeva to ljudstvo vse svoje moči, katerih po naravi potrebuje za svoje ohranjenje in naravna posledica je: **p r e z g o d n j a s m r t.** In kako žanje zgodnja smrt v teh vrstah prebivalstva po mestih, o tem je bolje, da ne govorim, ker je prežalostno, prestrašno.

Seveda ne samo v mestih, tudi na kmetih nahajamo nasledke slabega hranjenja v raznih boleznih in slabljenju človeškega trupla. Kmet, ki ve da potrebuje njegova njiva primernega gnojila, ako hoče da raste na njej žito in sočivje, ta kmet pa ne privošči, ali tudi privoščiti ne more svojemu telesu potrebne hrane! Le grozno je, ako pogledamo v nekatere kmečke kočice, kako tukaj ljudstvo živi! Ali more iz take hrane prarasti zdrav in trden človeški rod? Gorjé, ako bi kmet ob taki hrani ne imel vsaj zdravega zraka, še huje bi se mu godilo, kakor mestnemu revežu!

e) škodljivi zrak.

Zrak, katerega dihamo v svoja pljuča, mora, da ni škodljiv zdravju, biti popolnoma prost primesnin, ki po naravi ne spadajo vanj. O g l e n e c, v o d í k, k i s í k in d u š i k so snovi, iz katerih obstoji naš zrak. Ker pa je zmožen naš zrak sprejemati v sé tudi vse druge páre in plíne, pomešajo se z njim lahko najškodljiveje plínaste sestavine in istotako tudi različne glive, t. j. žive stvari, živali, ki se dvigajo v zrak in ki so tako majhne, da jih s prostim očesom niti ne zagledamo. Škodljivi plini vstajajo iz raznih mineralskih, t. j. kovinskih in kamnatih snovij, ki ali izhlapevajo, kakor strupeni plini ali ki vstajajo v zrak v podobi prahu, take stvari opazujemo lahko po različnih, rudakopih in tovarnah, koder

sope na tisoče delavnih ljudi v sé tak s strupenimi plini in prahi napolnjen zrak; glive, ali okužljive živali pa vstajajo iz gnijočih trupel ali drugačnih organskih snovij. Take stvari se največ pojavljajo v mestih, koder ljudje živijo po zatuhlih bivališčih, kamor ne prisije solnce, čegar svetloba, kakor znano, pomori škodljive gljivice, in kamor ne more imeti pristopa zdravi zrak; dalje po kleteh in celo v podzemskih kanalih, koder gnijejo razni odpadki in mrtve živali. Tu je vir neštevilnim boleznim po okuženju človeške krvi, boleznim, ki razširjajo svoj strup daleč, daleč okrog. —

* * *

Pred seboj imamo toraj človeško družbo zemlje, družbo, ki je na potu razpadanja svoje materije. In ko pogledamo to po strastih, duševnem razburjenju, skrbeh za obstanek, žalosti, jezi, prenapornem delu, slabi hrani, slabem zraku in še po nekaterih drugih uzrokih na pol uničeno človeštvo, tedaj se zares ne moremo čuditi, da je povprečna starost današnjega človeka samo še — 30 let.

Pa ako bi samo to bilo!

Pa poglejmo, kaj so še naredili omenjeni uzroki iz človeka že danes. Človeštvo naše zemlje že povprečno ne more biti baš ponosno na posebno lepoto svojega telesa, marveč videti mora, da je truplo naše malo prijetne prstene barve in da se v splošnem ne razlikuje v barvi dosti od puste prstene grude. Kako pa je še z onimi vrstami, v katerih najhuje razjeda strup zgoraj naštetih nezgod! **Tu je vse le še sama razvalina!**

Tu vidimo, da je vse pohabljeno, vse potrto, vse obdano od najrazličnejših bolesi; na vseh teh obrazih se čita bolna, obnemogla strast in težko prikrita zloba,

izvirajoča iz nizkotnih duševnih bojev, — z eno besedo: vse prikrojeno za hitri razpad in pogin.

Zelo motili bi se pa, ako bi menili, da je samo en del človeške družbe, takozvani „trpeči del“, namenjen za zgodnji pogin in da se samo na ta del nanaša ona usodna številka 30. Ne!

Vsa človeška družba, vse splošno človeštvo je danes že v tem štadiju pogina! Ako pogledamo v takozvane „boljše kroge“, ondi, kjer žive ljudje v takomenovanem „razkošju“, bi menili, da je ondi doma zdravje in blagostanje, zadovoljnost, sreča, — o ne!

Kake starosti pa dosežajo ljudje v teh krogih? Niti en odstotek ne doživlja 80 let starosti več! Iz česa izvira to? — Zastrupljenost nižjih in najnižjih krogov človeških je zašla tudi v nje in razširja tu z r i a p i d n o hitrostjo strup slabljenja materije, strup otrpnelosti življenskega soku. Ako bi ti krogi obzidali sebe in svoje s tisoč metrov visokim zidom, ne odišli bi strašni socialni kugi, ki razsaja po vesoljni človeški družbi, — da! Morda, ako bi se mogli izseliti z naše zemlje na kak drug srečnejši svet, ubežali bi tej zemski kugi, a kaj bi bilo ondi na drugem planetu? Tija bi zanesli s v o j o kugo oni! Kajti baš v teh navidezno zdravih krogih opazujemo, da nastopajo v njih nenadoma pojavi bolezni in nesreč, katerih ne bi nikdo slutil. Zakaj? Zato, ker tiči v njih že dolgo kál okuženja in privré na dan ob najmanjši priliki.

Česa pa je potemtakem pričakovati na svetu, ako je povprečno človeštvo že tako oslABLJENO? Tu se stvar nē ustavi, marveč gre še en korak naprej.

B) Človeški rod utegne poginiti v velikih boleznih.

Ko je človeška materija tako oslABLJENA, nastopi za njo možnost, da se je lotijo razne bolezni, katerih

bitstva še prav za prav ne poznamo, ki pa bi zamogle postati tem usodepolniše za človeški obstanek. Že zdaj se prikazujejo tu pa tam „nove bolezni“, katerih narave niti veščaki ne poznajo, še manj da bi znali za njih izvor, — jaz pravim, da nastopajo take prikazni na oslabljeni človeški materiji, ki daje več in več snovij za nove vrste bolezni. Ako pa se bode to slabljenje še nadaljevalo, t. j. ako se bode materija človeškega trupla sedela v trhlosti, tedaj utegnejo nastopiti na svetu v r s t e p i d e m i j e, proti katerim ne bode nobenega sredstva več. Zdravniki bodo stali pred temi groznimi uganjkami z sklenjenimi rokami, brez sovéta, brez uma, brez moči, ker ne bodo poznali več pravega u z r o k a epidemijam, ki bodo neusmiljeno kosile s smrtno koso v vrstah nesrečnega človeštva.

To pa bodo spoznavali zdravniki, da se je uzrok tem epidemijam pripravljal v navidezno zdravem človeštvu že sto in stoletja dolgo in sestavljal polagoma iz tisoč in tisoč uzrokov, izvirajočih iz človeških strasti in njegovih socijalnih naprav.

Tedaj pa bode tudi človeštvo prišlo do spoznanja, kako silno so grešili na človeški družbi njihovi predniki, ko so malomarno prezirali nevarnost, ki se je polagoma pripravljala v človeški materiji in vendar pojavljala v toliki meri, da bi bili zamogli preprečiti pravočasno silne nasledke. Nadaljno sliko takega položaja na zemlji naj si blagovolijo narediti moji čitatelji sami. —

C) Človeštvo pa utegne poginiti tudi v vesoljni vojni in njenih nasledkih.

Rod naš je bil sicer že prav mnogokrat do malega pokončan v krvavih vojnah in klanjih ter v nasledkih

tega. To je bilo v časih, ko je bil naš rod še mnogo bolj surov, kakor je danes. Uzroki tem vojnám so bili često človeški egoizem, lakomnost, poželjivost po zemskem blagu. V dobi, ko bi postalo človeštvo popolnoma prosto strasti egoizma, bi gotovo ne bilo več krvavih vojn.

V minulih stoletjih so se vršile širom zemlje tako hude morije, da smemo skoro reči, da ga ni kraja, kjer živimo zdaj mi, da bi ne bil napojen s krvijo teh divjih in poludivjih naših prednikov. Od takih silnih vojn in pobojev ter njihovih nasledkov (kuga, lakota itd. itd.) je ostajalo dostikrat tako malo čoveštva, da je trebalo stoletij — predno se je zeplo dilo. Vendar pa je po teh vojnah v preteklih stoletjih ostalo še dokaj zdravo človeštvo, česar pa ni pričakovati po vesoljnem klanju, in iz uzrokov ki bi porodili ta klanja zdaj.

Kajti ta klanja bi imela prav čudni, strašni značaj, ta klanja ne bi se porodila morda iz same lakomnosti marveč in temveč v duševni razdraženosti narodov, oslabljenih do skrajnega po socijalnih razmerah modernih časov.

Že je dovolj, da opazujemo gospodarsko bedo raznih narodov, pa nam mora biti takoj jasno, kake vrste boji bi utegnili biti to, katere bi porodil v bodočnosti socijalni razpad.

Le poglejmo v vrste onih ljudij, kjer stalno prebiva nesreča, skrb, glad in bolešt, koliko groznih, pošastnih hudodelstev se dogaja že danes med temi ljudmi — večina, da ne rečem vsa ta hudodelstva so storjena iz bolehtne duševne razdraženosti. Kaj pa, ako se bode ta razdraženost, ta nervoznost, recimo tako širila na zemlji, da polagoma objame vso človeško družbo in širiti se mora, ako naše socijalne naprave ne

pridejo hipoma v drugačen tir! ? Dragi čitatelj, mi zemljani nimamo prav nikakih jamstev za to, da taka vesoljna in splošna nervoznost ne porodi na tem svetu prikazni, o kakoršnih še nam še ne sanja. Soditi pa zamoremo iz malega na splošnost, iz posameznih slučajev na vesoljnost. In ako danes še more zabranjevati zakon take pojave, zgodilo bi se tedaj, da vseobčega viharja ne bodo zaustaviti mogli nobeni zakoni.

In to bi bil potem boj in klanje med oslabeledim nervoznim človeštvom, bolj podoben boju med — pošastmi in duhovi, kakor pa med krepkim človeštvom.

Na tu označene načine: a) v splošni oslabeledosti, b) v boleznih in c) v vesoljni vojni — bi utegnil izumreti človeški rod, še predno mu je to namenila volja Onega, ki ga je vzbudil k življenju na tem planetu. Čas, ko se to zgodi ni več tako daleč, ako nadaljujejo uzroki pogina v tej meri, kakor se dogaja to še v naših časih. Ako pomislimo, da je bila povprečna starost ljudi pred sto leti — 50 let, a je danes samo še 30 let, tedaj prihajamo do zaključka, da utegne priti v sto letih do povprečne starosti — **10 let t.** i. večina prebivalstva bode že oslabljen in izhirana čez sto let tako, da pomrje že v svojem **desetem** letu. Kake katastrofe pa utegnejo priti čez človeštvo že prej, o tem smo govorili v prejšnjih odstavkih.

Naš rod toraj, kateri bi po naravi in ob razumnih socialnih razmerah lahko doživljal povprečno starost 100-150 let v zdravju, zadovoljnosti in sreči, mora hirati v bedi in trpljenju in izginjati s površja lepe zemlje prej, ko mu je odmerjeno po Stvarniku! To je kruto, čez vse kruto!

Ker vidimo toraj, da si to nesrečo zakrivljamo ljudje sami, moramo nevoljno vprašati:

Kdo je temu kriv?

Kdo je temu kriv? Saj sem že dejal: človeški egoizem je temu kriv, to je oni grozni smrtni angelj, ki žanje in kosi v človeških vrstah, ki se maščuje nad človeško požrešnostjo z bedo in smrtjo!

V naravi stvarstva je že urejeno tako, da ob razumnih razmerah zamore živeti nek o gotovo število ljudi v blagostanju in sreči: ako pa se prekorači ono število in se pritirajo razmere do neverjetne predrznosti, kar se dogaja v naših časih, tedaj mora biti naravna posledica, **prezgodnji pogin!**

V naših časih se je dotiral egoizem, človeška požrešnost že do nekega vrhunca, da skoro ne more više — pač! More više, a da se za tem takoj pogrezne v nič! V teh časih dovoljuje človeška zakonodaja posamezniku, da si nagrabi od zemskih dobrot, kar največ more, stotisočkrat, — milijonkrat več nego potrebuje za ohranjenje sebe in svojih! In kaj je posledica temu? V njegovih omarah leži **preostanek**, mesto bi prišel v korist tisočim drugim prebivalcev, katerih **moč** je izkoristil v kupičenje **nepotrebnih** bogastev, dočim oni tisoči prebivalcev trpe baš toliko primanjkljaja, kolikor je v omarah egoista preostanka.

V naših časih se ustanovljajo različna ogromna podjetja na vseh panogah življenja; silni rudokopi, tovarne, mlini itd. itd., v katerih se izdeljuje tolike množine blaga, da bi ga zadostovalo za prebivalstvo dveh takih svetov, kakor je naša zemlja, da, tudi več!

Vprašajmo: zakaj to?

Zato, da posameznik zamore živeti in uživati darove stvarjenja nezmerno in kakor bi skušati hotel, kako daleč seže zmožnost človekova za uživanje.

Ali je to potrebno?

Nepotrebno je, ker je — pogubljivo za veselje! Kajti čem prej se izvleče in izkoristi stvarstvo zemlje, tem preje mora naravno izmanjkati!

Način, kako burno in naglo se izkorišča bogastvo te zemlje, kaže, kakor bi že v naslednjem stoletju moralo biti konec našega sveta, kakor bi že v naslednjem stoletju morala zadeti naša zemlja ob kak svet in se razbiti ali pa pasti v solnce in zgoreti z vsem, kar na njej leze in gre.

Ako bi te egoiste karali radi takega obnašanja, bi nam surovo odgovorili: kaj vas briga to? In kaj briga nas, kaj bode za nami, samo, da razkošno živimo mi!

Te vrste ljudi je veliko na svetu zdaj in ti ljudje v svoji predrznosti kriče: za nami pridi poto p mi se hočemo veseliti!

Ali je ta klic znamenje človeške izomike? Ne! Ti ljudje so marveč podobni nevarnim deročim zverinam, katere bi se moralo prikleniti, da se jim zabrani delati take grozne škode vseobčemu človeštvu. Še več! Nastop teh ljudi pomeni, da vse to delajo z namenom, da zares uničijo človeški rod ali da si ga podjarmijo za pokorno žival. Da se nahajajo ljudje s takim namenom na zemlji, to nam je znano.

Toda ti ljudje se zelo motijo, ako menijo s tem svojim nastopanjem doseči nameravani cilj! Resnica je, da v načinu svojega pridobivanja, ki je podobno obnašanju tatu na njegovem pregrešnem delu, hlastno uživajo pridobljeno, toda s tem svojim nastopom omog očujejo

in pospešijo vesoljni pogin človeškega rodu. Na njihovih silnih podjetjih zares služi „kruh“ tisoče delavnih ljudi, — toda ali je to zares — k r u h ?

Kako pa trpijo ti delavni ljudje? Ali ne omagujejo v delu in ne zapadajo raznim boleznim in splošni oslabilosti? Ali ni baš v t e h vrstah ognjišče raznim pojavom razpadanja človeške materije? Ti stotisoči zares producirajo ogromnih izdelkov, donašajočih špekulantom silovitih koristij, toda ta armada se tudi krčevito in nerovno pomnožuje sama ter porabi za svoje hranjenje istotako velikanskih množin hrane, katero treba izvleči iz zemskega površja. To zemsko površje skoro ne bode moglo več toliko producirati, kolikor porabi lačni človeški želodec, kajti to površje bi moralo tudi naposled oslabeti. Ali ne čuti deloma kmetovalec danes že vsega tega? V čem pa obstoji na splošno gospodarska beda na kmetih? Menda dokaj v slabeči produktivnosti zemskih tal in v drugih okolnostih izvirajočih iz današnjih razmer. Od kodi pa prihaja to, da gre na stotisoče kmetij na boben in da nekdam zadovoljni kmetje lazijo brez doma in strehe po svetu, kruha išoč? O tem naj mi dajo odgovor oni egoisti, ki menijo, da mora vse človeštvo poginjati njim na korist.

Iz takih poginolihih ekzistenc se poraja ona gospodarska in socialna beda, ki je vir razpadanju človeške družbe. Ni mi treba podrobno razpravljati o vsem tem, oni, katerim je mar, razumejo dobro to pesem, dasi si radi mašijo ušesa pred njenimi glasovi. Na tem kraju zadostuje samo konstatirati, kar nam pove ona grozna številka **30**, katera je sad teh razmer.

In kaj bode konec?

Konec vsemu temu vidimo že danes prav razločno pred seboj. Strupeni kal oslabiljenja materije ni ostal le

v trpečih krógh človeštva, marveč — kar je popolnoma naravno — zanesel se je tudi v one imovite kroge, ki menijo z svojim „blagostanjem“ stati visoko nad nasledki svojega samoljubnega nastopanja. Umrljivost narašča povprek in iz tega se porajajo nove nevarnosti za splošni obstanek.

Ako bi tudi ne zadele človeštva že omenjene katastrofe, kakor : nervozne vojne, epidemije itd. je popolnoma naravno, da ob rastoči oslabelosti človeštva otrpne naposled ves svetovni organizem. Človek sam pa bode lazil kakor grobna senca med razvalinami svojih del in naposled se zgrudil med istimi kakor žalosten ostanek svoje strasti.

In kaj bode naposled ?

Mesta in gradovi se bodo podirali, njihove razvaline pa bode preraščala visoka trava in neprodirni gozdi — da, vse zemsko površje bode zopet prerastel vesoljni gozd, v tem gozdu pa se bode zopet silno zaplodilo obče živalstvo. V tem času se bode razlegal po svetu samo še glas živalski. Tisoče in tisoče let še bode bujna rastla in cvetela na zemlji božja narava — a človeka ne bo več nikjer ! Globoko pod koreninami vesoljnega pragozda bodo tröhnele njegove kosti med žalostnimi ostanki njegovih del na zemlji : — ves svet bode le še vesoljno pokopališče, en vesoljni preraščen grob človeškega rodu.

Tako se bode zemlja vrtila okoli svojega s lнца še milijone let in prebivalci bližnjih svetov, ki morda že danes skozi svoje izvrstne daljnogledé opazujejo življenje na naši zemlji, -- teh prebivalcev potomci bodo neki čas zagledali, da našo zemljo obdaja le še vesoljna zelena plé snóba, a da človeštva ni na njej nikjer.

Ali bodo ti prebivalci potem dvomili, da je tudi na našem planetu „mogoče organično življenje“? — Morda! — Morda bodo pa imeli že prepričanje, da je pač bilo na tem svetu enkrat tako življenje, toda izginilo je, po kratki dobi nekaj tisoč let, izginilo kakor prazne sanje.

In prav naposled vsemu temu? No, naposled se utegne pripetiti v poznih milijonih let, da zadene naša zemlja na tiru svojega obsolnčja kje ob trdi svet in se razbije na drobne kose. Njena ostalina pa bode bežala v podobi zgubljenega megla in utrinkov po praznoti kakor pošast-komet in se prikazovala prebivalcem tujih svetov, kakor se prikaže nam ljudem letos velikanski komet. Ali bodo prebivalci onih svetov mogli misliti, da se je v tej razvalini naše zemlje nahajal človeški rod, ki je toliko trpel in poginil toliko prezgodaj??

Ali je še pomoč mogoča?

Ako mislimo, kako daleč proti svojemu ranemu poginu že je zabredlo človeštvo našega planeta, moral bi nas obiti skoro dvom, da je še mogoča rešitev — — pregloboka že je rana, katero je zadal človeštvu egoizem onih ljudij, ki hočejo za svoj osebni užitek v največji hitrosti izkoristiti vse darove zemskega stvarstva in prav nič pustiti poznejim rodovom.

V tem izpoznanju živi že danes veliko število prebivalstva, ki je menenja, da bi bilo najbolje, ako se človeštvo porazi v kruti vojni, ker ni vredno več, da živi... No, teh ljudi nazori so napačni, kajti reči moram: — še je mogoča pomoč, toda ta pomoč mora priti na izvenreden način, kakor ga večina človeštva slutiti ne more — zakaj? ker globoko ne misli.

Kako pa je mogoče rešiti človeštvo preranega pogina?

To je lahek odgovor: z o d v r a č a n j e m o d e g o i z m a, ki je vir in uzrok vse nesreče na zemlji. Napačno pa bi bilo misliti, da je mogoče odvrniti človeštvo od njegovega egoizma s posilnimi sredstvi, z orožjem ali s strogimi zakoni — vse to ne bi hasnilo, zakaj? Zato, ker si človek, četudi v zavesti krivičnosti, ne pusti obešati na roke spon, in ker krutost in sila rodita še večjo krutost, še večjo silo; o tem imamo že svoje stare izkušnje. Človeštvo mora temveč r a d e v o l j e p o p u s t i t i s v o j e g o i z e m.

Kako pa naj to stori sedaj, ko za svoje zemske užitke nima nobenega nadomestila, ko se vsa pozornost človekova suče okoli te trhle zemske grude, — ako se največji človeški idejali sučejo na tesnem prostoru zemskega nizkotnega življenja? Na drugih svetovih so v tem oziru prebivalci morda srečnejši; kajti ti prebivalci imajo morda tako dovršene daljnoglede, da jim je skozi iste omogočeno natanjčno opazovanje dogodkov na bližnjih svetovih. Kako krasno zabavo imajo pač ti prebivalci! Vzemimo, da eden teh trpi kakoršno koli bol, ali da se čuti za hip nezadovoljnega, — kaj stori? Brzo se poda na daljnogledno postajo, kakoršnih so ustanovile tamošnje države po vsem planetu okrog, pa gleda k svojim sosedom na bližnjem svetu, kaj oni počnejo, v tem ga mine bol, in zabava se na nenadomesten način. Kako pa je v splošnem ondi? V splošnem opazujejo prebivalci svoje sosede, na delu in početju in primerjajo svoje naprave z njihovimi: ali da se od njih učijo, ali da se ponosni radostijo, ako se njihove naprave v čem izvrstniše od onih, ali celo, da so ti prebivalci, v čem lepši in krepkejši od onih na bližnjem svetu. Kako srečni se morajo čutiti ti ljudje v takem svojem življenju!

Kako pa naj kaj takega stori prebivalec naše zemlje, kateremu niti ni dovoljeno verjeti, da se nahajajo zunaj zemlje tudi krasni svetovi, krasnejši in še večji kakor je zemlja in da na teh svetovih živijo rodovi tako lepi in še lepši, kakor je naš rod? Ako človek zemlje niti ne sme verjeti, da je Stvarnik tako mogočen, da je ustvaril dél, ki so še vredniša Njegove visokosti in veličanstva, kakor je to zemsko stvarjenje, marveč je vcepljena zemljanom priprosta misel, da je edino visoko stvarstvo božje naša zemlja, vse zvezde neba pa da so medle grobne lučike, ki gorijo nad gomilo našega borega poginjajočega življenja — ako je tako, tedaj seveda ni čudo, da se človek obupno pogreza v svojo materijo, kakor črv v cestno blato in išče v blatu zadostila za svoje hrepenenje, — tešila v svojem trpljenju.

Ali pa zares mora ostati pri tem? Ne! Marveč kvišku pogled! V nebesnih višavah iščimo tolažila, ker ga na zemlji iščemo zaman!

Proč od zemljé!

Pozabiš vsaj

Sveta gorjé!

Ondi gori je neizcrpen zaklad za naše želje in hrepenenje, ondi je naše zdravje, življenje, naša bodočnost!

Kaj pravim! Milijone in milijone potrosijo države te zemlje, da kupujejo dragega morilnega orožja, topov, pušk in mečev — Bog moj! morilno orožje za človeštvo, ki se že itak hitrimi koraki bliža svojemu razpadu — je-li treba tako človeštvo celó streljati? Ali so te vojne naprave zemlje dokaz, da vlada na zemlji sreča in izomika?

Ali v tem krutem dejstvu ne zavidajmo prebivalcev onih svetov, ki so vzvišeni nad take barbarske naprave? Ali si moremo potemtakem misliti, da je naša zemlja

najpopolnše delo Stvarnikovo? Ali si — in sicer na čast Stvarniku! — ne želimo temveč, da je v stvarjenju še svetov z boljším, vrednišim prebivalstvom? Ali se nimamo sramovati svojih barbarskih naprav pred prebivalci onih svetov?

Proč toraj s temi napravami! Države te zemlje naj — ako jim preostaje sredstev — trosijo temveč, mesto za topove, za iz vrstne daljnogleda, kateri pripeljejo človeštvu v bližino krasoto nebesnega stvarstva! Po vsem zemskem svetu naj se ustanovljajo svetogledne postaje, na katerih naj se naslaja človeštvo ob sijaju nebesnega stvarjenja! Na teh svetoglednih postajah bi se povračalo človeštvo na vir svoje sreče in ob krasotah stvarstva pozabljalo na svojo zemsko tesno sebičnost, pozabljalo na greh in sovraštvo, a polagoma zadobivalo nazaj biser svojega zdravja, katero izgublja zdaj v blatu zemskih razmer.

Pred temi daljnogledi pa bi se človek stoprav učil spoštovati svojega Boga: Stvarnika, na katerega tako rad pozablja na tej pušti zemlji, katere se je naveličal in katera mu prinaša le nesreče in gorjà; pogled na mogočna dela božja v nebesnem prostoru bi ga navdajal z svetim strahom in nehoté bi vzkliknil: **zares, velik si o Bog!**

Na zemljo pa bi se povrnil oni blagi položaj, v katerem bi se človek smatral za srečni del one svetovne družine, ki živi po drugih svetovih okrog in s katero družino je bil pred davnimi bilijoni let eno truplo v svetem Bogu, — potem bi se zadovoljeval na zemlji z najmanjšim, samo da se sme naslajati na tem častnem izvoru — proč bi bilo z egoizmom, proč z nesrečo in proč z bojaznijo pred — „koncem sveta“.

